

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาของครู
ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา" ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ
นักการศึกษาและนักวิชาการ เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำเสนอตามหัวข้อ
ดังต่อไปนี้

1. วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 ประวัติการศึกษาของคณะสงฆ์
 - 1.2 ความเป็นมาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
 - 1.3 สภาพและปัญหาปัจจุบันในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
 - 1.4 หลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
 - 1.5 การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์
 - 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติการศึกษาของคณะสงฆ์
ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ได้ศึกษา
ประวัติการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการท้าววิจัยครั้งนี้ เอกสาร
และบทความเกี่ยวกับ ประวัติการศึกษาของคณะสงฆ์ มีดังต่อไปนี้

การศึกษาของพระภิกษุสามเณรตั้งแต่พุทธกาลมี 2 สาขา สาขาแรกเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมหรือเรียกว่า คันถธุระ ได้แก่การศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า สาขาที่สองเป็นการศึกษาพระกัมมัฏฐาน หรือเรียกว่าวิปัสสนาธุระ ได้แก่การศึกษาวิธีฝึกหัดจิตใจของตนเองให้ปราศจากกิเลส การศึกษาพระปริยัติธรรมนั้นเป็นหลักสำคัญ ในการตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา เป็นรากฐานของการปฏิบัติธรรม เมื่อพระพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย เห็นความสำคัญของการศึกษา และการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้า จึงร่วมใจกันทาสั่งคายนามพระธรรมคำสั่งสอนนั้นไว้ เป็นแบบฉบับ ได้ศึกษาและปฏิบัติ สืบต่อกันมา พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่รวบรวมไว้มีจำนวน 84,000 พระธรรมชั้น แบ่ง เป็น 3 หมวดคือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก รวมเรียกว่าพระไตรปิฎก ดังนั้นพระไตรปิฎกจึง เป็นตำราสำคัญของพระพุทธศาสนาสืบมา (มาเฉพ พลพรินทร์ 2526:8)

พระไตรปิฎกนั้น เดิม เป็นภาษาบาลี ครั้น เมื่อพระพุทธศาสนา เผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ก็ได้มีการแปลพระไตรปิฎกให้เป็นภาษาของประเทศตน เพื่อให้ศึกษาเข้าใจง่าย บางประเทศคิดว่า ถ้าแปลพระไตรปิฎกแล้วอาจทำให้ถ้อยความในพระไตรปิฎกคลาดเคลื่อนจากของ เดิม ด้วยเหตุนี้จึง ควรจะศึกษาภาษาบาลีให้เข้าใจ เสียก่อน แล้วจึงศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนในพระไตรปิฎก ถ้อยคำ หรือใจความในพระไตรปิฎกก็จะไม่ผิดเพี้ยนจาก เดิม เพราะฉะนั้นการศึกษาของพระภิกษุสามเณรใน ชั้นแรกก็คือ การศึกษาภาษาบาลีแล้วจึงศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนจากพระไตรปิฎกต่อไป การศึกษา ภาษาบาลีและการศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนจากพระไตรปิฎก รวมเรียกว่าการศึกษาพระปริยัติ ธรรม (สวนา พรพัฒน์กุล 2524:2) ซึ่งคำว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมที่ใช้อยู่ในเวลานี้ เป็นคำ ซ้ำ คือคำว่าปริยัติ แปลว่า การศึกษาหรือการเล่าเรียน และในความหมายของคำว่า ปริยัติที่ แปลว่าการเล่าเรียน ก็คือการเล่าเรียนพุทธวจนะ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งก็คือ พระธรรม นั้นเอง ฉะนั้นจะเรียกว่าการศึกษาพระปริยัติธรรม หรือพระปริยัติธรรมหรือปริยัติ ก็หมายถึง การเล่าเรียนพระพุทธานุศาสนาทังนั้น (กรมการศาสนา 2530:1)

ในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรง เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงทะนุบำรุง การศึกษาของคณะสงฆ์ตลอดมา และทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้พระปริยัติธรรม เสมอมา จึงได้มีการสอบพระปริยัติธรรม เกิดขึ้น เพื่อ เป็นเครื่องทดสอบความรู้พระปริยัติธรรมของพระภิกษุ สามเณรว่ามีความรอบรู้เพียงใด จากนั้นก็จะทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ตามสมควรแก่คุณธรรมและความ รอบรู้ในพระปริยัติธรรม เพื่อจะได้ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้ยั่งยืนถาวร ต่อไป

งานสมัยกรุงสุโขทัย การศึกษาของคณะสงฆ์อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ หลักสูตรไม่ปรากฏชัด คงได้แก่ การศึกษาภาษาบาลี พระไตรปิฎก และศิลปศาสตร์ต่าง ๆ สถานศึกษาได้แก่ พระราชมณเฑียรตามวังต่าง ๆ เป็นหลัก และวัดต่าง ๆ ที่มีการสอนย่อย ๆ เป็นบางแห่ง ผู้สอนไม่ปรากฏชัดคงได้แก่พระมหากษัตริย์ พระมหาเถระและนักปราชญ์ต่าง ๆ แต่การประเมิณผลการเรียนหรือการสอบยังไม่ปรากฏชัด (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2526:2) สรุปลงแล้วการศึกษาของคณะสงฆ์ในสมัยนี้ จะเป็นไปตามความเหมาะสมกับสถานการณ์และตามอัธยาศัยของผู้สอน

ต่อมาในงานสมัยกรุงศรีอยุธยา การศึกษาของคณะสงฆ์อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ของพระมหากษัตริย์ พระภิกษุสามเณรผู้สอบพระปริยัติธรรมได้ ทรงยกย่องแต่งตั้ง เป็นเปรียญ งานรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดให้คณะสงฆ์ดำเนินการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น เพื่อให้กุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาทุกรูปได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมกันอย่างจริงจัง จึงมีคำว่า "บวชเรียน" เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นต้นมา จวบจนปัจจุบันนี้ มีการกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน การประเมิณผลและกำหนดฐานะของผู้สอบไล่ได้ไว้ เป็นการแน่นอน กล่าวคือใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลีจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ เป็นหลักสูตรในการกำหนดชั้นเรียนโดยแยกเป็นปิฎกดังนี้

พระสุตตันตปิฎก จำนวน 21,000 พระธรรมขันธ์

พระวินัยปิฎก จำนวน 21,000 พระธรรมขันธ์

พระอภิธรรมปิฎก จำนวน 42,000 พระธรรมขันธ์

และแบ่งชั้นเรียนออกเป็น 3 ชั้นหรือ 3 ประโยคตามปิฎกทั้ง 3 นั้นคือ

1. เปรียญตรี ต้องแปลจบพระสุตตร
2. เปรียญโท ต้องแปลจบพระสุตตรและพระวินัย
3. เปรียญเอก ต้องแปลจบพระสุตตร พระวินัย และพระอภิธรรม

ผู้ที่เรียนจบ เปรียญตรี-โท-เอก เรียกว่ามหาเปรียญบาลี

สถานศึกษา งานสมัยอยุธยาได้ทรงโปรดให้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมอยู่ในบริเวณพระบรมมหาราชวัง เป็นหลัก ส่วนตามวัดต่าง ๆ ก็มีการเรียนการสอนบ้าง เป็นแห่งย่อย ผู้สอนนั้นได้แก่ องค์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกเองบ้าง ราชบัณฑิตทั้งหลายบ้าง พระเถระผู้ทรงความรู้พระไตรปิฎกบ้าง เป็นครูผู้สอน

ขบวนการเรียนการสอนนั้น กำหนดเอาพระไตรปิฎกที่จารึกลงในใบลาน เป็นหนังสือแบบเรียน และหนังสือชั้นมูลฐานในการเรียนคือ มูลกัจจายน์ เพื่อให้รู้เรื่องอักขรวิธีก่อนเรียน

พระไตรปิฎก

สำหรับผู้เรียนนั้น เริ่มแรกจะต้อง เรียนหนังสือมูลกัจจายน์ เพื่อให้รู้จักวิธี เสียก่อน อย่างน้อย เป็นเวลา 2 ปี แล้วจึง เรียนแปลพระไตรปิฎกได้ โดยปกติแล้วผู้เรียนต้องใช้เวลาในการ เรียนตั้งแต่มูลกัจจายน์จนจบแล้วแปลพระไตรปิฎกได้ อย่างน้อยต้องใช้เวลา 3 ปี เมื่อเห็นว่า มีความรู้ความสามารถในการแปลได้ดีแล้ว ก็จะแจ้งให้ครูบาอาจารย์ทราบ และให้เจ้าสำนัก กราบทูลพระมหากษัตริย์ให้ทรงทราบ เพื่อจะได้โปรดให้ประกาศการสอบไล่วัดความรู้ของพระ ภิกษุสามเณรขึ้น เรียกว่า "สอบสนามหลวง" หมายถึงว่า เป็นการสอบในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงยกย่องผู้สอบได้ให้ศักดิ์ เป็น "มหา" นำหน้าชื่อ

การวัดและการประเมินผลการเรียน เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงประกาศให้มีการสอบ พระปริยัติธรรมขึ้นแล้ว พระมหาเถระและราชบัณฑิตทั้งหลายก็จะจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น โดยมี พระมหากษัตริย์ทรง เป็นประธานในการสอบ วิธีการสอบนั้นใช้การท่อง และแปลปาก เปลาต่อหน้า คณะกรรมการ (กรมศาสนา 2527:16)

การศึกษาของคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี เป็นแนวเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา หลักสูตร การศึกษาใช้พระไตรปิฎก พระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้ในพระพุทธศาสนากับราชบัณฑิต เป็นผู้สอน ในการสอบยังคงใช้ปาก เปลา เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคแรก (ร.1-ร.4) ในระยะเริ่มแรกนี้การศึกษาของคณะสงฆ์คง เหมือนกับสมัยอยุธยา ครั้นถึงสมัยสมเด็จพะพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงจัดการเปลี่ยนแปลงแก้ไข วิธีสอบไล่พระปริยัติธรรมขึ้นใหม่โดยกำหนดวิธีการสอบให้ เป็นประโยคตั้งแต่ประโยค 1-9 มีเกณฑ์ ดังนี้ สอบได้ประโยค 1 และประโยค 2 แล้วยังไม่จัดว่าเป็นเปรียญ จะต้องสอบได้ 3 ประโยค แล้วจึงจัดว่าเป็น เปรียญ และเรียกตามลำดับชั้นว่า เปรียญ 3 ประโยค จนถึง เปรียญ 9 ประโยค การกำหนดชั้น เปรียญมีหลักเกณฑ์ดังนี้ เปรียญ 3 ประโยค เป็น เปรียญตรี เปรียญ 4-5-6 ประโยค เป็น เปรียญโท เปรียญ 7-8-9 ประโยค เป็น เปรียญเอก และพระภิกษุสามเณรสอบได้ เปรียญ 3 ประโยค ยังไม่จ่ายนิตยภัตถวาย ต่อเมื่อได้ เปรียญ 4 ประโยคขึ้นไป จึงจ่าย นิตยภัตถวาย

อนึ่งใน เปรียญเอกด้วยกันยังจัดลำดับชั้นต่างกันคือ เปรียญ 7 ประโยค เรียกกันว่า เอก ส. คือ เอกสามัญ เปรียญ 8 ประโยค เรียกว่า เอก ม. คือ เอกมัธยิม และ เปรียญ 9 ประโยค เรียกว่า เอก อุ คือ เอกอุดม

สถานศึกษา ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้แก่ หอมนเฑียรธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ท้องพระโรง วัง เจ้านาย และตามวัดต่าง ๆ บางแห่ง ในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดให้สร้าง เก๋งที่ริม หอพระบริศานบริ เวณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พ.ศ. 2384 เก๋งใหม่พร้อมกับจำนวนพระที่เข้าศึกษาจึง โปรดให้สอนหนังสือในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและตามวัดต่าง ๆ บางแห่ง สมัยรัชกาลที่ 4 โปรดให้สร้าง เก๋ง 4 หลัง ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สำหรับราชบัณฑิตสอนหนังสือพระ

ผู้สอนส่วนใหญ่ได้แก่ราชบัณฑิต พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่มีความรู้ สำหรับ การวัดผลนั้นในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งยังทรงผนวชอยู่ ได้ทรง แก้ไขวิธีการสอบเสียใหม่ คือให้พระภิกษุสามเณรผู้เข้าสอบจับฉลากหนังสือผูกบาลานที่จะสอบก่อน แล้วนำหนังสือที่จับฉลากได้นั้น เข้าแปลโดยผ่านคณะกรรมการทั้ง 3 กอง ถ้าได้จัดว่าได้ประโยค 1 ฉบับนั้น เมื่อถึงปีที่ 2 หากผ่านก็ได้ประโยค 2 เมื่อผ่านได้ปีที่ 3 แล้วจึงจะนับ เป็น เบรียณ 3 ประโยค หรือหากพระภิกษุสามเณรรูปใดที่เก่งในการแปลจะ เข้าสอบปีเดียวตั้งแต่ประโยค 1-9 ประโยครวดเดียวก็ได้ วิธีการตัดสินของคณะกรรมการ คือ การทักท้วงในการแปลโดยทอดระยะ ษาให้เวลาแก่ผู้เข้าสอบจำนวน 3 ครั้ง หากทักท้วงครบ 3 ครั้งยังแก้ไขแปลให้ถูกต้องไม่ได้ ถือว่า ยังสอบไม่ผ่านในการวัดผล (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2526:2-4)

สำหรับในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคหลังนั้น (กลม สอดคล้าย 2533:49-54) ในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สรุปการศึกษาของบ้านเมืองอย่างสมัยใหม่แทบทุกด้าน ทางศาสนานั้นได้มีการปรับปรุงแก้ไข เปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้มีระเบียบแบบแผน เจริญก้าวหน้า มากจนถือ เป็นแบบอย่างของการศึกษาคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้ การศึกษาของคณะสงฆ์ที่ได้จัดไว้ขึ้นใหม่ นั้น ได้โปรดให้ย้ายการสอนพระปริยัติธรรมที่หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดารามออกมาจัดตั้ง เป็นบาลี วิทยาลัย ขึ้นที่วัดมหาธาตุ เรียกว่า มหาธาตุวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2432 มีการจ่ายเงิน เดือนแก่ผู้ สอน และจ่ายค่าใช้สอยสำหรับวิทยาลัยทุกประการ นับ เป็นวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทย และ เป็นการ เริ่มจัดการศึกษาของสงฆ์ในรูปแบบ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปทรง เปิด มหามกุฎราชวิทยาลัยที่สมเด็จพะเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสทรงจัดการ ซึ่งมีการจัด รูปการศึกษาของพระสงฆ์แบบใหม่เป็น เอกเทศ และได้ทรงแก้ไขลักษณะการศึกษาพระปริยัติธรรม ขึ้นใหม่ โดยทรงปรึกษาร่วมกับพระเถระานุเถระ สร้างหลักสูตรขึ้นใหม่ ทรงชำระและพิมพ์หลักสูตร เป็นภาษาไทย ซึ่ง เดิม เป็นอักษรขอมและเขียนอยู่ในบาลาน พร้อมทั้ง เปลี่ยนแปลงวิธีสอบบาลี เป็น แบบใหม่ด้วยข้อเขียนแทนการแปลด้วยปากเปล่า กำหนดการสอบทุกปี วิธีการสอบแบบใหม่นี้ เรียกว่า

การสอบมหามกุฏ แต่อย่างไรก็ตามในการเรียนการสอนแบบเก่าก็ยังคงมีอยู่ จึงมีการเรียนการสอนทั้งสองแบบในสมัยนั้น คือแบบใหม่และแบบเก่า ต่อมาใน พ.ศ. 2439 ได้โปรดฯให้สร้างสังฆมณฑลเสนาสน์ราชวิทยาลัย เนื่องในการบำเพ็ญพระราชกุศลพระศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร อุทิศถวายมหาธาตุวิทยาลัย เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรม และวิชาชั้นสูงสืบไปภายหน้า พระราชทานนามใหม่ว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการเรียนการสอนทางเอง เกี่ยวกับมหามกุฎราชวิทยาลัย

ครั้นต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2454 ได้เริ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบนักธรรมขึ้น ในระยะแรกเรียกว่า องค์ของสามเณรธรรม เพื่อปรับปรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เหมาะสม ให้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาดีขึ้นและ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการยกเว้นการเกณฑ์ทหารสำหรับสามเณร จะได้ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อไป ไม่ต้องลาสิกขามารับราชการทหาร และสามารถจัดครบหลักสูตรในปี พ.ศ. 2458 แต่ยังเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบนักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2459 ได้เลิกสอบพระปริยัติธรรมด้วยวิธีปากเปล่าทุกประโยค เปลี่ยนมาใช้สอบด้วยการเขียนตอบ การสอบพระปริยัติธรรมด้วยวิธีปากเปล่าอันเป็นวิธีดั้งเดิมที่ใช้มาในประเทศไทย ก็ได้ถึงที่สุดลงตั้งแต่นั้นมา

ครั้งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ชายหญิงได้ศึกษาพระปริยัติธรรม เรียกว่าธรรมศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2472 แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก เช่นเดียวกับพระภิกษุสามเณร แต่พระภิกษุสามเณรที่สอบได้นักธรรม จะเรียกว่า นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก การสอบนักธรรมสอบได้ 3 ชั้น (ปีละชั้น) เป็นอิสระไม่ต้องเกี่ยวกับเปรียญธรรม แต่เปรียญธรรมนั้น ถ้าจะสอบก็ต้องสอบนักธรรมเสียก่อน กำหนดไว้ว่า สอบได้นักธรรมชั้นตรี มีสิทธิสอบประโยคเปรียญธรรม 3 สอบได้นักธรรมชั้นโท มีสิทธิสอบประโยคเปรียญธรรม 4-5-6 สอบได้นักธรรมชั้นเอก มีสิทธิสอบประโยคเปรียญธรรม 7-8-9 ส่วนคฤหัสถ์ที่สอบได้ธรรมศึกษานั้น ยังไม่อนุญาตให้สอบประโยคเปรียญธรรมใด ๆ เลย

ในปี พ.ศ. 2484 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2484 ตามพระราชบัญญัตินี้เมืองคึกการศึกษา เป็นผู้จัดการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ได้มีการปรับปรุงการศึกษาของสงฆ์หลายประการ คือ มีการประกาศตั้งสภาการศึกษาคณะสงฆ์ขึ้น เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2485 ออกระเบียบว่าด้วยการจัดศาสนศึกษาพุทธศักราช 2491 และต่อมาได้แก้ไขปรับปรุง เป็นระเบียบองค์การศึกษาว่าด้วยการจัดศาสนศึกษา พุทธศักราช 2494 อนุโลม

เข้ามาจนทุกวันนี้

พ.ศ. 2488 ได้มีประกาศองค์การศึกษาเรื่องระเบียบโรงเรียนราชภัฏของวัดขึ้นเมื่อ 19 มีนาคม 2488 วัดต่าง ๆ ได้จัดตั้งโรงเรียนราชภัฏของวัดขึ้น

ในปี พ.ศ. 2500 มีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทันสมัยขึ้น แบ่งการศึกษาเป็นปีละ 2 ภาคเรียน วิชาหลักในการศึกษา คือ พุทธศาสนาและให้เพิ่มการศึกษา วิชาสมัยใหม่และวิธีการค้นคว้าวิจัย เพื่อให้การประกาศพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้นนักศึกษาจะต้อง ศึกษาวิธี เผยแพร่ และพิจารณาตัดสินความถูกต้องของคำสอนของพระพุทธเจ้าในโลกปัจจุบันด้วย เพราะโลกปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจการเมืองและอื่นๆ ซึ่งต้องพัฒนาและ เปลี่ยนไปตามสถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้พุทธศาสนายังคงมีความสัมพันธ์กับโลก ในสมัยใหม่ คณะสงฆ์ได้มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงให้ภิกษุสามเณรได้ศึกษาวิชาการสมัย ใหม่ด้วย จึงได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ได้ปรับปรุงใหม่ เรียกว่า บาลี แผนใหม่ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 และเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 กระทรวง ศึกษาธิการด้วยความเห็นชอบของคณะสงฆ์ ได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย ระเบียบพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2514 เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษา วิชาการทั้งทางฝ่ายปริยัติธรรมและฝ่ายสามัญศึกษาควบคู่กันไป

พระราชวรมนี (2529: 139-140) ได้สรุปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์ปัจจุบันไว้ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดขึ้นและดำเนินการให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ ได้แก่ มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง คือ

1.1 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งได้เริ่มดำเนินการศึกษาระดับปริญญาตรีตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2490 วัดอุประสงค์ เพื่อสร้างภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งหลักศานาและวิชาการอย่างอื่น อันจะช่วยให้สามารถดำรงไว้ซึ่งพระศาสนา และนำ พุทธธรรมมาเผยแผ่ให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชนโดยทั่วไป ระบบบริหารอยู่ในความควบคุม ของสภามหาวิทยาลัย ซึ่งมีนายกสภาฯ เป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่ควบคุมนโยบายของมหาวิทยาลัย และพิจารณาแต่งตั้งถอดถอนคณะบริหารของมหาวิทยาลัย ซึ่งคณะเจ้าหน้าที่ผู้บริหารกิจการ ของมหาวิทยาลัยตามนโยบายของสภามหาวิทยาลัย ประกอบด้วย อธิการบดี เลขาธิการ คณบดี คณะกรรมการบาลี อุดมศึกษา ผู้อำนวยการ หัวหน้ากองและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบหน่วยงานต่าง ๆ มีการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็น 3 คณะ ได้แก่ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ และคณะ

มณฑลสงเคราะห์ศาสตร์ ปัจจุบันได้มีการศึกษาระดับปริญญาโทด้วย นอกจากนี้ยังมีสถานศึกษาใน
เครือข่าย ซึ่งได้แก่ โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา วิทยาลัยครู
ศาสนศึกษา โรงเรียนพุทธศาสนาวินวาทิตย์ วิทยาลัยสงฆ์ภาคทักษิณ วิทยาลัยสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียง
เหนือด้วย

1.2 สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มดำเนินการศึกษาระดับปริญญาตรี
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2483 จุดมุ่งหมายเพื่อ เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นสถานศึกษาวิชาทั้งของ
ชาติและต่างชาติ เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ ให้ภิกษุสามเณรมีความรู้
ความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชนได้ ระบบบริหารอยู่ภายใต้การบริหารงาน
ของคณะกรรมการสภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีนายกสภามหาวิทยาลัย เป็นหัวหน้าประกอบ
ด้วยกรรมการซึ่งได้แก่ คณบดีและรองคณบดีของแต่ละคณะต่าง ๆ โดยมีสำนักงาน เลขาธิการทำหน้าที่ เป็น
ฝ่ายเลขานุการ บริหารงานตามมติของคณะกรรมการศึกษา มีการจัดการศึกษาในระดับ
ปริญญาตรี เป็น 8 คณะ ได้แก่ คณะปรัชญา คณะจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ คณะภาษาศาสตร์
คณะบาลี-สันสกฤต คณะประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะศึกษาศาสตร์ และคณะมนุษย
ศาสตร์ ปัจจุบันได้มีการศึกษาระดับปริญญาโทด้วย นอกจากนี้ยังมีสถานศึกษาใน เครือข่ายอันได้แก่
โรงเรียนวชิรมกุฏ (วัดมกุฏกษัตริยาราม) วิทยาลัยสงฆ์กำแพงแสนและมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์
(วังน้อยอยุธยา)

2. การศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ คือโรงเรียนปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก
สามัญศึกษา พ.ศ. 2514 ซึ่งเป็นการศึกษาประยุกต์ทั้งทางโลกและทางธรรม หลักสูตรประถมศึกษา
ตอนปลาย ประถมศึกษาตอนต้นและประถมศึกษาตอนปลาย โดยให้การศึกษาแขนงนี้
อยู่ในความควบคุมของสภาการศึกษาคณะสงฆ์ มีกรมการศาสนา เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

3. การศึกษาในระบบของรัฐ ซึ่งหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลจัดให้แก่พระภิกษุสามเณร
โดยขออนุญาตจากรัฐ ได้แก่โรงเรียนผู้เฒ่าสำหรับพระภิกษุสามเณร มีลักษณะ เป็นเหมือนโรงเรียน
ผู้เฒ่ามรณวาส นอกจากนี้มีเงื่อนไข เช่น ระดับประถมศึกษา พระภิกษุสามเณรจะต้องได้นักธรรมตรี
เป็นต้น

4. การศึกษาที่พระสงฆ์จัดขึ้นและดำเนินการเอง เป็นอิสระจากคณะสงฆ์ และระบบของ
รัฐ ได้แก่ จิตตภาวันวิทยาลัย และสถานฝึกปฏิบัติธรรมต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า

การศึกษาของสงฆ์ได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับ ในปัจจุบันเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของชาติบ้านเมืองการศึกษาของสงฆ์ได้ปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย นอกจากการศึกษาด้านวิปัสสนากรรมฐาน การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และแผนกบาลีแล้ว ด้านสายสามัญก็ได้มีการพัฒนาเป็นการศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้ด้อยโอกาสในสังคมไทย ในส่วนของผู้ที่ได้รับการอบรมพระนวกะ อบรมสามเณรภาคฤดูร้อน หรือผ่านการศึกษาจากโรงเรียนพระสังฆาธิการ ฯลฯ ก็ได้รับการพัฒนาส่งเสริมดำรงตน เป็นผู้วางแนวความคิดและการปฏิบัติ เป็นประโยชน์ทั้งต่อสถาบันพระพุทธศาสนา และสังคมไทย การพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย การศึกษาส่วนหนึ่งจัดขึ้นสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยตรง อีกส่วนหนึ่ง เป็นส่วนที่เกี่ยวพันกับทางโลก อันจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์ ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม เป็นการศึกษาหลักสำหรับพระภิกษุสามเณร หรือ เป็นศาสนศึกษาที่จะดำรงพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพรสืบไป ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ และการศึกษาในด้านอื่น ๆ มักจะเป็นการศึกษาวินัยธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาสายสามัญ

แนวทางการพัฒนาทางการศึกษาของคณะสงฆ์

เนื่องจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นระบบที่ไม่ได้รับความสนใจ เท่าที่ควร ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวรวมทั้ง เพื่อส่งเสริมพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้สอดคล้องกับภาวะเปลี่ยนแปลงของสังคม กรมการศาสนา (2535:23-24) จึงได้กำหนดแนวทางในการพัฒนา พอสรุปได้ดังนี้

1. เรื่องการส่งเสริมการศึกษาให้พระสงฆ์มีความรู้ เพื่อพระสงฆ์จะได้นำความรู้ที่ไปสร้างความเจริญให้แก่วัด และสังคมควรจะเน้นในด้านการพัฒนา กรม กอง สถาบันการศึกษาซึ่งแต่เดิมนั้น การจัดการศึกษาเป็นของวัด ควรมีการปรับปรุงให้เป็นการจัดการศึกษา ของคณะสงฆ์ในระดับจังหวัด อาเภอ และตำบล เช่น จัดให้มีการศึกษาของสงฆ์ในระดับมหาวิทยาลัยอย่างทั่วถึงทุกภาคของประเทศ ส่วนการศึกษา ซึ่งวัด เป็นผู้ดำเนินการนั้น หากทางวัดมีงบประมาณเพียงพอที่จะดำเนินการต่อไป สำหรับระบบการบริหารการศึกษา ควรได้รับการปรับปรุง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านกระจายครู และโอกาสทางการศึกษา

2. จะต้องกำหนดและพัฒนาแผนการศึกษาของคณะสงฆ์ให้แน่ชัด และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม รวมทั้งจะต้องสอดคล้องกับแผนการศึกษาของทางโลก ควรปรับปรุง

คุณภาพการศึกษาในด้าน หลักสูตรการเรียนการสอน อุปกรณ์และการวัดผล ให้สอดคล้องกับภาวะ การเปลี่ยนแปลงของสังคม นอกจากนี้ควรจัดระบบและวิธีการจัดการศึกษาทุกระดับให้มี แบบแผน และเป็นไปในแนวเดียวกัน

3. จะให้การสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ ให้เนื่องพอกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งขณะนั้นงบประมาณด้านนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลน้อย ถ้าเปรียบเทียบกับการศึกษาที่รัฐบาล ให้การส่งเสริมการศึกษาทางโลกแล้ว เปรียบเห็นต่อรายรูป รายหัวของผู้เรียนทางโลกต่างกัน มาก ซึ่งกรมการศาสนาจะได้จัดทำโครงการ เสนอ เพื่อให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณการศึกษา ของสงฆ์ให้มากขึ้น

4. จะปรับปรุงวิธีการให้การศึกษาของคณะสงฆ์ให้ทันสมัย และเหมาะสมกับสถานการณ์ ปัจจุบัน เช่นเดียวกับการให้การศึกษาทางโลก ซึ่งในระดับมหาวิทยาลัยจะมีทั้งในระบบและ นอก ระบบ จะต้องส่งเสริมให้มีการศึกษาทางด้านสื่อ เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพราะว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่อยู่อตามวัดทั่วประเทศ ในท้องถิ่นทุรกันดาร ถ้าจะให้พระสงฆ์รับ การศึกษาในระบบคง เป็นการยากที่จะเป็นไปได้ แต่ถ้ามีการจัดการศึกษานอกระบบโดยใช้การศึกษา ทางสื่อ เช่น วิทยุ หรือ โทรทัศน์ซึ่ง เป็นการลงทุนน้อยแล้ว จะทำให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาอย่าง ทั่วถึงและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้กรมการศาสนาได้มีการวางแผน เพื่อจัดทำเป็นโครงการ แล้วด้วย เห็นว่าถ้าพระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรมีความรู้ดี และมีความรู้ในระดับที่สูงขึ้นก็จะช่วย พัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นด้วย

5. จะต้องสนับสนุนและส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดจัดตั้งศูนย์อบรม เด็กก่อน เกณฑ์ในวัด และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นการศึกษาสงเคราะห์ให้มากขึ้น และให้แพร่หลาย ทั่วประเทศ โดยคำนึงถึงความพร้อมของวัดและทางกรมการศาสนาจะให้การสนับสนุนอย่างแท้จริง โดยจัดให้มีหลักสูตร แบบ เรียนแนะนำวิธีสอนนี้ เทศ ติดตามประ เมิณผล และอุดหนุนด้านงบประมาณ และวิชาการอย่าง เหมาะสม

2. ความเป็นมาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น เป็นการศึกษาแบบหนึ่งของการ ศึกษาคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้เพิ่มขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ซึ่งมีมูลเหตุสืบเนื่อง มาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา และบาลีวิสามัญศึกษาศาสนิกเรียนวัด กล่าวคือ ภายหลังจากที่การศึกษานามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภา

การศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2432 และ พ.ศ. 2489 ตามลำดับ ได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้จัดแผนกมัธยมขึ้นมา เรียกว่า โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้มีการเรียนบาลี วัชรธรรมและความรู้ชั้นมัธยมโดยรับผู้ที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษานี้ได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุและสามเณรเรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาศาสนิก เรียนวัดโดยมติดคณะสังฆมนตรี และกระทรวงศึกษาธิการก็ได้ออกระเบียบกระทรวง ให้โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาศาสนิก เรียนวัดนี้ เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยคคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วก็จะได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุและสามเณรนิยมเรียนกันมาก โรงเรียนประเภทนี้จึงแพร่หลายออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จนทำให้ทางการคณะสงฆ์เกรงว่าการศึกษารวมและบาลีจะเสื่อมลง เพราะพระภิกษุและสามเณรต่างมุ่งศึกษาวิชาทางโลกมากเกินไป เป็นเหตุให้ต้องละทิ้งการศึกษาทางธรรมและบาลีเสีย แต่ทางการคณะสงฆ์ก็ยังพิจารณาเห็นความจำเป็นของการศึกษาวิชาในทางโลกอยู่ ดังนั้นแม่กองบาลีสนามหลวง จึงได้ตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขึ้นใหม่ วิชาบาลี วัชรธรรม และวิชาทางโลก เรียกว่าบาลีศึกษา สามัญศึกษา และปริทัศน์ศึกษา และได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2507 พร้อมกับได้ยกเลิกระเบียบของคณะสังฆมนตรีว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษา สาสนิกเรียนวัดเสีย และกำหนดให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่คณะสงฆ์ได้จัดขึ้นใหม่นี้ แต่การนี้ปรากฏต่อมาว่า การตั้งสำนักเรียนตามแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีแผนกใหม่นี้มีน้อย นักเรียนก็นิยมเรียนกันน้อย เพราะพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่อยังพอใจที่จะเรียน โดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอยู่ ดังนั้นนักเรียนโรงเรียนดังกล่าวจึงได้พากันเข้าชื่อเป็นนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ของวัดซึ่งตั้งขึ้นโดยระเบียบกระทรวงฯ บ้าง สมัครสอบเทียบบ้าง เข้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่อ้าง ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ในช่วงระยะนั้นเกิดความสับสนเป็นอันมาก (กรมการศาสนา 2527:141-149)

ในขณะเดียวกันนั้นได้มีคณะผู้แทนราษฎร ยื่นเรื่องราวขอให้กระทรวงศึกษาธิการเปิดการสมทบสอบในชั้นตัวประโยคให้แก่โรงเรียนของพระภิกษุสามเณร และกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเรื่องมายังกรมการศาสนา ซึ่งกองศาสนศึกษาเป็นเจ้าหน้าที่ในเรื่องนี้โดยตรง ได้มีการประชุมพิจารณากันในระดับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องของกรมการศาสนาและต่างกรม ลงความเห็นว่าการ

จะตั้งโรงเรียนสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณรให้ได้ เรียนทั้งวิชาธรรมและวิชาสามัญควบคู่กันไป โดยไม่มีการสมทบสอน ให้กระทรวง เป็นผู้สอบเอง

จากการประชุมระดับเจ้าหน้าที่นี้ได้ เสนอกระทรวง เห็นชอบได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นโดยมีอธิบดีกรมวิชาการ เป็นประธาน และคณะกรรมการต่าง ๆ ผู้แทนมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้แทนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้แทนกรมการศาสนายกร่างระเบียบหลักสูตร วิธีการวัดผล ในระดับชั้น ป.7, ม.ศ.3, และม.ศ.5 และให้ชื่อโรงเรียนนี้ว่า "โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษานักเรียน เรียนดังกล่าว เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบดำรงอยู่ในสมณธรรมสมควรแก่ภาวะ สามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้ว ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วย เช่นกัน (กรมการศาสนา 2535:3-4)

จำนวนนักเรียนของโรงเรียนประเภทนี้ในรอบ 4 ปีสุดท้าย มีปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนโรงเรียน ครู นักเรียน เงิน ในระหว่างปี 2531-2534

พ.ศ.	จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนเงินงบประมาณ
2531	101	2,118	19,788	1,000,000
2532	102	2,125	18,835	2,000,000
2533	102	2,010	24,231	2,000,000
2534	109	2,137	15,240	26,000,000

ปัจจุบันกรมการศาสนาได้กำหนด เป้าหมายในการขยายโอกาสทางการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาไว้ดังนี้

1. จะส่ง เสริมฯให้พระสงฆ์ เสริมการศึกษาในระดับวัด จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ได้มีความรู้วิชาสามัญศึกษาและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปโดยมุ่ง เน้นกลุ่มบุคคลผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ผู้ปกครองมีฐานะยากจน และการคมนาคมไม่สะดวก โดยการขยายการจัดตั้งโรงเรียนในแผนพัฒนาการศึกษาฯ ระยะที่ 7 ให้ครบทุกอำเภอ ดังนี้

ปีการศึกษา 2535	จัดตั้งขึ้น	60 แห่ง
" 2536	"	90 "
" 2537	"	120 "
" 2538	"	150 "
" 2539	"	200 "

2. ส่ง เสริมฯให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างดีที่สุด เพื่อเสริมสร้างให้พระภิกษุสามเณร เป็นศาสนทายาทที่ดี ครั้นเมื่อลาสิกขาออกไปก็จะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติสืบไป

ปัจจุบันมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจำนวน 109 แห่ง ครู จำนวน 2,137 รูป/คน นักเรียน จำนวน 15,240 รูป งบประมาณ จำนวน 26,000,000 บาท (กรมการศาสนา 2535:4-6)

3. สภาพและปัญหาปัจจุบันในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

1. สภาพทั่วไป

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามความต้องการของคณะสงฆ์ โดยมีกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ลักษณะการจัดการเรียนการสอน จึงแตกต่างจากโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาทั่วไป จากการสัมภาษณ์พระมหาชาติ ฑูลลภ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โรงเรียนบาลี เจริญมอญม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (9 กุมภาพันธ์ 2535) และพระมหาสารอง ติสส เทโว รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โรงเรียนบาลี สาริตศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (8 สิงหาคม 2534) ซึ่งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้ง 2 แห่ง เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พอสรุปได้

ดังนี้คือ

1.1 วัตถุประสงค์ของโรงเรียน

1.1.1 เพื่อเตรียมพระภิกษุ สามเณรให้มีความรู้พื้นฐาน เข้าศึกษาต่อในระดับสูงได้

1.1.2 เพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุ สามเณร ที่ต้องการศึกษาต่อ แต่ไม่มีโอกาสได้ เข้าเรียนได้มีโอกาส เข้าศึกษาตามควรแก่สภาวะของตน

1.1.3 เพื่อยกระดับความรู้ของพระภิกษุ สามเณรให้สูงขึ้น ทันทีกับความเจริญรุดหน้าสมต่อกาลสมัย

1.1.4 เพื่ออบรม ส่งเสริม พระภิกษุ สามเณรให้เคร่งครัดในพระธรรมวินัยระ เียบบบแบบแผนอันดี ของคณะสงฆ์

1.1.5 เพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรมีความสามารถในการอบรมสั่งสอนประชาชน

1.2 ระบบการศึกษา

1.2.1 หลักสูตร ใช้หลักสูตรที่ทางกรมวิชาการจัดทำสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยเฉพาะ คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2534 และหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2534

1.2.2 วิชาที่สอน คือ ธรรมวินัย , ภาษาบาลี , ศาสนปฏิบัติ , ภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ, สังคมศึกษา, วิทยาศาสตร์, คณิตศาสตร์และสุขศึกษา

1.2.3 เวลาเรียน เข้าเรียนตั้งแต่ เวลา 13.00-19.00 นาฬิกา เรียนวันละ 7 คาบ คาบละ 50 นาที วันหยุดประจำสัปดาห์คือวันพระและวันอาทิตย์

1.2.4 คุณสมบัติของผู้เรียน

- 1). ต้อง เป็นพระภิกษุหรือสามเณร
- 2). ต้องจบการศึกษาภาคบังคับ ประถมศึกษาปีที่ 6 หรือประถมศึกษาปีที่ 7.
- 3). ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสวัด

1.2.5 ค่าใช้จ่ายบำรุงการศึกษา ปีละ 2 ภาคเรียน ๆ ละ 250 บาท หรือปีละ 500 บาท (ไม่รวมค่านั่งลือแบบเรียน)

1.3 การบริหารงาน

มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในส่วนงาน โดยแบ่งสายงานตามตำแหน่งหน้าที่ออกเป็น

3 ส่วน

1.3.1 ผู้อำนวยการควบคุมดูแลและรับผิดชอบงานทุกส่วนของโรงเรียน ให้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์และระเบียบข้อบังคับ

1.3.2 รองผู้อำนวยการฝ่ายธุรการมีหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบงานต่อไปนี้

- 1). การลงทะเบียนนักเรียน
- 2). การรับสมัครนักเรียน
- 3). การจำหน่ายนักเรียน
- 4). การออกใบสุทธิและการขอประกาศนียบัตร
- 5). การวัดผลการศึกษา
- 6). การเงินของโรงเรียน
- 7). จัดซื้ออุปกรณ์การศึกษา
- 8). รักษาเอกสารของโรงเรียน
- 9). ควบคุมเจ้าหน้าที่ธุรการประจำโรงเรียน
- 10). จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของโรงเรียน

1.3.3 รองผู้อำนวยการฝ่ายปกครองและวิชาการ มีหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบงานต่อไปนี้

- 1). งานอาจารย์ประจำชั้น
- 2). งานอาจารย์ประจำวิชา
- 3). งานหัวหน้าหมวดวิชา
- 4). งานให้โอวาทนักเรียนประจำวัน
- 5). งานคณะกรรมการนักเรียน
- 6). งานนักเรียนสายตรวจประจำวัน
- 7). งานนักเรียนนิเ็กรก่อนให้โอวาทประจำวัน
- 8). งานอบรมนักเรียนฝึกพูด
- 9). จัดทำตารางสอบ
- 10). กำหนดปฏิทินการศึกษาระดับปี

ศูนย์วิทยุโรงเรียน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

จากการที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน ที่แตกต่างไปจากโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยทั่วไป จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนเกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ตามที่กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการได้จัดประชุมสัมมนาเรื่อง การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้แก่ครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่วพระเทศน์ (กรมการศาสนา 2535:55-60) ครูเหล่านั้นได้เสนอปัญหาที่เกิดขึ้นพอสรุปได้ดังนี้

2.1 ปัญหาด้านบุคลากร

บุคลากรในโรงเรียนจัดเป็นองค์ที่สำคัญ ในการดำเนินงานของโรงเรียน ให้สามารถบรรลุผลตาม เป้าหมายที่ต้องการ ปัญหาด้านบุคลากรขอจะแยกได้ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ผู้บริหาร ได้แก่ ผู้จัดการ และครูใหญ่ ส่วนใหญ่ขาดความรู้ทางการบริหารและวิชาการด้านสามัญ ทั้งยังให้ความสำคัญวิชาสามัญน้อย ไม่กระจายอำนาจในการบริหาร

2. ครู

ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ส่วนใหญ่ คือ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาก่อน บางท่านอาจจะลาสิกขาไปประกอบอาชีพและ เมื่อมีเวลาว่างก็มาช่วยสอนหรือครูที่เป็นบรรพชิตก็จะใช้เวลาในช่วงบ่ายมาช่วยสอน ส่วนใหญ่จะเป็นครูที่สอนวิชาพระปริยัติธรรม ส่วนครูที่สอนวิชาสามัญนั้น มีจำนวนไม่เพียงพอ ปัญหาที่เกี่ยวกับครูผู้สอนอาจแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ปัญหาด้านงบประมาณ

ทางโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ยังขาดอัตราครูที่สอนเป็นจำนวนมาก ก็มีสาเหตุเนื่องมาจาก ทางกรมการศาสนาจัดสรรงบประมาณให้ครูที่เป็นคฤหัสถ์ประจำอยู่ได้รับเงินเดือนต่ำกว่าวุฒิการศึกษา ส่วนครูที่เป็นบรรพชิตก็จะได้รับนิยภัตเท่าที่จำเป็น เช่นค่ารถ ค่าอุปกรณ์การสอน เป็นต้น เพราะฉะนั้นเมื่อครูที่เป็นคฤหัสถ์สอบบรรจุเป็นข้าราชการได้ก็จะลาออก นอกจากนั้นยังขาดสวัสดิการในด้านต่าง ๆ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าเช่าบ้าน เป็นต้น

2). ปัญหาด้านคุณภาพ

ครูที่สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาบางท่านสอนไม่ตรงตามวิชาเอกที่ตนเอง เรียนมา ต้องไปช่วยสอนวิชาอื่น ๆ ด้วย เช่น ครูสังคมศึกษาก็ต้องไปช่วยสอนวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ เป็นต้น ทำให้การสอนใหม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังขาดการอบรม เพิ่ม เติมความรู้ และการนิเทศภายใน

2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร นอกจากปัญหาด้านบุคลากรแล้วยังมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนพอสรุปได้ดังนี้

- 1). อาคารสถานที่ ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน อาคารที่มีอยู่จัดใหม่ เป็นสัดส่วนขาดห้องสมุดในการให้นักเรียนค้นคว้า
- 2). การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากครูขาดความรู้และทักษะในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน และข้อจำกัดในเรื่องสภาพของนักเรียน
- 3). การจัดการเสริมหลักสูตรทำได้อาก มีสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดงบประมาณการสนับสนุน โรงเรียนอยู่ในท้องที่ห่างไกลจากชุมชน ข้อจำกัดในเรื่องสภาพของนักเรียน และผู้บริหารไม่สนับสนุน เป็นต้น
- 4). สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณ ครูขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อ และสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ไม่ทันสมัย
- 5). การวัดและประเมินผล บางโรงเรียนยังขาดคู่มือในการวัดและประเมินผล การเรียน ขาดข้อสอบมาตรฐาน และครูขาดความรู้และทักษะในการสร้างข้อสอบที่มีประสิทธิภาพ

4. หลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ทางกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการจัดทำขึ้น โดยแบ่งหลักสูตรออกเป็น 2 ระดับ

1. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521
 2. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524
- ต่อมากระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 เป็นหลักสูตรระดับมัธยม

ศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533) เพื่อให้สอดคล้องกับการปรับปรุงหลักสูตรดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงมีมติที่ วก.308/2534 ให้ทรง เรียบพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2534 และหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2534 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (กรม วิชาการ 2534:1) จัดทำขึ้นโดยมีกำหนดเวลาและเงื่อนไขต่อไปนี้

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ปีการศึกษา 2534 ให้ใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2534 เฉพาะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 ให้ใช้หลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้นทรง เรียบพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พุทธศักราช 2521

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปีการศึกษา 2534 ให้ใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย พุทธศักราช 2534 เฉพาะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ให้ใช้ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายทรง เรียบพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พุทธศักราช 2524

หลักสูตร พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2534

หลักการ

หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักการ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง
2. เป็นการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรมขั้นพื้นฐาน เพื่อประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและ

ศึกษาต่อ

3. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถปรับตัว เข้ากับสังคมปัจจุบันได้ตามสมควรแก่สมรรถวิสัย

จุดหมาย

การศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็น การศึกษาที่มุ่งให้พระภิกษุสามเณรพัฒนาตน ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นศาสนทายาทที่ดีและ นำความรู้จากการศึกษาไปพัฒนาสังคมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญ

2. มีนิสัยแสวงหาความรู้ที่มีสมณสัญญา เคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบสงฆ์
3. มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ
4. รู้จักบำรุงรักษาศาสนสมบัติ อนุรักษ์ และ เสริมสร้างสภาพแวดล้อม
5. มีความภูมิใจในความเป็นสมณ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ เลื่อมใสในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข
6. มีความคิดสร้างสรรค์ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนและสังคมสืบต่อไป

1. วิชาบังคับ จำนวน 78 หน่วยการเรียน ได้แก่ รายวิชาดังต่อไปนี้

1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 72 หน่วยการเรียน

1.1.1 ภาษาไทย	12 หน่วยการเรียน
1.1.2 วิทยาศาสตร์	9 หน่วยการเรียน
1.1.3 คณิตศาสตร์	6 หน่วยการเรียน
1.1.4 สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียน
1.1.5 สุขศึกษา	3 หน่วยการเรียน
1.1.6 ศาสนปฏิบัติ	12 หน่วยการเรียน
1.1.7 ภาษาบาลี	15 หน่วยการเรียน
1.1.8 ธรรมวินัย	9 หน่วยการเรียน

1.2 วิชาบังคับเลือก จำนวน 6 หน่วยการเรียน ให้เลือกจากรายวิชาบังคับเลือก

สังคมศึกษา

2. วิชาเลือกเสรี จำนวน 18 หน่วยการเรียน ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ
ต่อไปนี้

2.1 กลุ่มวิชาภาษา

2.1.1 ภาษาไทย

2.1.2 ภาษาต่างประเทศ

2.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์

2.2.1 วิทยาศาสตร์

2.2.2 คณิตศาสตร์

2.3 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 2.4 กลุ่มพัฒนาบุคลากร
 - 2.4.1 สุขศึกษา
 - 2.4.2 ศาสนปฏิบัติ
- 2.5 กลุ่มวิชาพระปริยัติธรรม
 - 2.5.1 ภาษามาลี
 - 2.5.2 ธรรมวินัย
- 3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้
 - 3.1 กิจกรรมแนะแนวหรือกิจกรรมแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค
 - 3.2 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค
- 4. กิจกรรมส่งเสริม ได้แก่ กิจกรรมที่พระภิกษุสามเณรปฏิบัติ เป็นประจำอยู่ในวัด คือกิจประจำวัน กิจประจำมิถุน กิจประจำวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

หมายเหตุ

รายวิชาทั้งหมดในข้อ 1.1.1 ถึง 1.1.5 2.3 และ 2.4.1 ใช้รายวิชาของหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 ตารางประกอบโครงสร้างหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2534

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อภาค								
	ม.1			ม.2			ม.3		
	บังคับ		เลือก	บังคับ		เลือก	บังคับ		เลือก
	แกน	เลือก	เสรี	แกน	เลือก	เสรี	แกน	เลือก	เสรี
1. ภาษา									
ภาษาไทย	4	-		4	-		4	-	
ภาษาต่างประเทศ	-	-	4	-	-		-	-	
2. วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์									
วิทยาศาสตร์	3	-		3	-		3	-	
คณิตศาสตร์	3	-		3	-		-	-	
3. สังคมศึกษา	2	2	5	2	2	5	2	2	8
4. พัฒนาบุคลิกภาพ									
สุขศึกษา	1	-		1	-		1	-	
ศาสนปฏิบัติ	4	-		4	-		4	-	
5. พระปริยัติธรรม									
ภาษาบาลี	5	-		5	-		5	-	
ธรรมวินัย	3	-		3	-		3	-	
รวม (ไม่น้อยกว่า)	25	2	9	25	2	5	22	2	8
			32			32			32

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อภาค								
	ม.1			ม.2			ม.3		
	บังคับ		เลือก เสรี	บังคับ		เลือก เสรี	บังคับ		เลือก เสรี
	แกน	เลือก		แกน	เลือก		แกน	เลือก	
กิจกรรม									
1. กิจกรรมแนะแนวหรือ กิจกรรมแก้ปัญหาหรือ กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้		1			1			1	
2. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน		2			2			2	
รวม (ไม่น้อยกว่า)		35			35			35	
กิจของสงฆ์	เป็นกิจที่พระภิกษุสามเณรปฏิบัติ เป็นประจำอยู่ในวัด								

แนวดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ประสบความสำเร็จตามจุดหมายข้างต้น จึงกำหนดแนวดำเนินการไว้ดังนี้

1. จัดให้พระภิกษุสามเณรได้เลือกเรียนอย่างกว้างขวาง เพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจ
2. จัดประสบการณ์ต่างๆ ให้พระภิกษุสามเณรได้รู้จักและเข้าใจตนเองสามารถแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเอง
3. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม และวิชาสามัญและประเพณีปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
4. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขปัญหาของพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง
5. จัดการเรียนการสอนเน้นวิชาการพระปริยัติธรรม ให้สามารถนำไปปฏิบัติได้

6. การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการเสริมสร้างค่านิยม ศีลธรรม เพื่อเป็นศาสนทายาทที่ดี

7. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและ กระบวนการกลุ่ม

หลักเกณฑ์การให้หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2534 พอสรุปได้ดังนี้

1. เวลาเรียน

1.1 เวลาเรียนโดยปกติประมาณ 3 ปี

1.2 ปีการศึกษาหนึ่งแบ่งเป็น 2 ภาค ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ (อาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร โดยมีเวลาเรียน 4 สัปดาห์ ต้องมีเวลา 5 เท่าของภาคปกติ สำหรับเรียนรายวิชาที่เรียนซ้ำหรือที่แก่ "0" เปลี่ยน "ร" หรือ มส.)

1.3 ต้องเรียนสัปดาห์หนึ่งไม่น้อยกว่า 5 วัน วันละไม่น้อยกว่า 7 คาบ คาบละ 50 นาที

1.4 ให้เรียนตามหลักสูตรสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 32 คาบ เข้าร่วมกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงสร้างกิจณะแนว การแก้ปัญหา และกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์

2. หน่วยการเรียน

รายวิชาใดที่ใช้เวลาเรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ ให้มีค่าเป็น 1 หน่วยการเรียน

3. วิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี

3.1 ผู้เรียนจะต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร สำหรับภาษาต่างประเทศ เรียนได้ไม่เกิน 2 ภาษา

3.2 การจัดการรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

4. การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียน และโอนผลการเรียนให้ เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย พุทธศักราช 2534

5. เกณฑ์การจบหลักสูตร

5.1 ต้อง เรียนวิชาบังคับ และวิชา เลือก เสรีที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร อย่างน้อย 81 หน่วยการเรียน โดยเรียนวิชาบังคับ 42 หน่วยการเรียน วิชาเลือก เสรี 39 หน่วยการเรียน และทุกรายวิชาต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน

5.2 ต้องได้หน่วยการเรียนของวิชาบังคับทั้งหมด

5.3 ต้องได้หน่วยการเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 78 หน่วยการเรียน

5.4 ในแต่ละภาคเรียน ต้อง เข้าร่วมกิจของสงฆ์ โดยต้องมีเวลา เข้าร่วมกิจของสงฆ์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของกิจวัดที่ทางวัดกำหนด

หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2534

หลักการ

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้แสวงหาความรู้ทางพระนุทธศาสนา เพื่อการ เผยแพร่และ ศึกษาต่อ

2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติกิจวัตรอย่างถูกต้อง และ เคารงครีต

3. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้สามารถปรับตัว เข้ากับสังคมได้อย่าง เหมาะสม

จุดมุ่งหมาย

1. มีความรู้และทักษะในศาสนปฏิบัติและกิจของสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและระเบียบสงฆ์

2. มีความรู้ ความ เข้าใจและ เห็นคุณค่าของพระนุทธศาสนาตลอดจนวัฒนธรรมนุทธ

3. มีความคิดริ เริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำแนวทางและวิธีการมาพัฒนาสังคม

4. รู้จักใช้สิทธิ เสรีภาพในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์บรรณานแห่งกฎหมายและธรรมวินัย

5. มีความสามัคคีในสมณสังฆาและ การ เป็นคนไทยร่วมกัน มีความรักชาติ ศาสนาและ

พระมหากษัตริย์

6. สามารถปฏิบัติตน เป็นศาสนทายาทที่ดี
โครงสร้าง

1. วิชาบังคับ จำนวน 42 หน่วยการเรียน

1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 36 หน่วยการเรียน

1.1.1 ภาษาไทย 6 "

1.1.2 สังคมศึกษา 6 "

1.1.3 สุขศึกษา 3 "

1.1.4 ศาสนปฏิบัติ	จำนวน	3	หน่วยการเรียน
1.1.5 ภาษาบาลี		12	"
1.1.6 ธรรมวินัย		6	"
1.2 วิชาบังคับ เลือก	จำนวน	6	หน่วยการเรียน
1.2.1 วิทยาศาสตร์		6	"
2. วิชาเลือกเสรี จำนวน 39 หน่วยการเรียน ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ต่อไปนี้
- 2.1 กลุ่มวิชาภาษา
- 2.1.1 ภาษาไทย
- 2.1.2 ภาษาต่างประเทศ
- 2.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์
- 2.2.1 วิทยาศาสตร์
- 2.2.2 คณิตศาสตร์
- 2.3 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา
- 2.4 กลุ่มวิชาพัฒนาศิลกภาพ
- 2.5 กลุ่มวิชาพระปริยัติธรรม
- 2.5.1 ภาษาบาลี
- 2.5.2 ธรรมวินัย
3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้
1. กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้อื่นๆ จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค
2. กิจกรรมอิสระของ เรียน
3. กิจกรรมส่งเสริม ได้แก่ปฏิบัติ เป็นประจำทุกวัน คือ กิจประจำวัน กิจประจำปี กิจ และกิจประจำวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ศูนย์วิจัยพุทธวิทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ตารางประกอบโครงสร้างหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2534

กลุ่มรายวิชา	ชั้น ม. 4-6		
	จำนวนหน่วยการเรียน		
	บังคับ		เลือกเสรี
	แกน	เลือก	
ภาษาไทย *	6	-	เลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ อีก อย่างน้อย 39 หน่วยการเรียน
สังคมศึกษา *	6	-	
สุขศึกษา *	3	-	
วิทยาศาสตร์ *	-	6	
ภาษาบาลี	12	-	
ธรรมวินัย	6	-	
ศาสนปฏิบัติ	3	-	
คณิตศาสตร์	-	-	
ภาษาต่างประเทศ	-	-	
ศาสนศิลป์	-	-	
รวมจำนวนหน่วยการเรียนไม่น้อยกว่า	36	6	
	42		

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 (ต่อ)

กลุ่มรายวิชา	ชั้น ม. 4-6		
	จำนวนหน่วยการเรียนรู้		
	บังคับ		เลือกเสรี
	แกน	เลือก	
1. กิจกรรม 1. กิจกรรมแนะแนวหรือกิจกรรม แก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนา การเรียนรู้ 2. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน 2. กิจกรรมของสงฆ์	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค เป็นกิจที่ปฏิบัติ เป็นประจำในวัด		

หมายเหตุ รายวิชาทั้งหมดที่ * เป็นรายวิชาของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2534 (ฉบับปรับปรุง 2533)

แนวดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ประสบความสำเร็จตามจุดหมายข้างต้น จึงกำหนด

แนวดำเนินการไว้ดังนี้

1. จัดให้พระภิกษุสามเณรได้เลือก เรียนตามความถนัดและความสนใจ
2. จัดให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง
3. จัดการเรียนการสอนให้พระภิกษุสามเณรได้ทดลองใช้วิธีการใหม่ๆ ที่ไม่ขัดต่อ

พระธรรมวินัยอยู่ เสมอ

4. ส่ง เสริมให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาวิชาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญและประเพณี

ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

5. จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขปัญหาของพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง
6. จัดการเรียนการสอน โดยสอนวิชาพระปริยัติธรรมให้สามเณรนำไปปฏิบัติได้

7. จัดการ เรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องการ เสริมสร้างค่านิยมและศีลธรรม เพื่อ เป็นศาสนทายาทที่ดี

8. จัดการ เรียนการสอนโดย เน้นกระบวนการ เรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมี เหตุผลและ กระบวนการกลุ่ม

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร

1. เวลาเรียนใช้ เวลาเรียนโดยประมาณ 3 ปี

1.1 ปีการศึกษาหนึ่งแบ่ง เป็น 2 ภาค ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ (อาจ เปิดภาค ฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร โดยมี เวลาเรียน 4 สัปดาห์ ต้องมี เวลา 5 เท่าของภาคปกติ สำหรับ เรียนรายวิชาที่ เรียนซ้ำหรือที่ แก่ "0" เปลี่ยน "ร" หรือ มส.)

1.2 ต้อง เรียนสัปดาห์หนึ่งไม่น้อยกว่า 5 วัน วันละไม่น้อยกว่า 7 คาบ คาบละ 50 นาที

1.3 ให้ เรียนตามหลักสูตรสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 27 คาบ และให้โรงเรียนจัดให้ ผู้เรียน เข้าร่วมกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร โดย เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมการแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้อื่นๆ จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ นอกจากนี้ต้องจัด ให้มี เวลาสำหรับให้ผู้ เรียนปฏิบัติกิจกรรมอิสระตามความสนใจจำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์

1.4 ต้องกำหนดให้ผู้ เรียนปฏิบัติกิจของสงฆ์โดย เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ เจ้าอาวาสมอบหมาย

2. หน่วยการเรียน

รายวิชาใดที่ใช้ เวลาเรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ ให้มีค่าเป็น 1 หน่วยการเรียน

3. วิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี

3.1 ผู้เรียนจะต้อง เรียนวิชาบังคับและวิชา เลือก เสรีตามกำหนดไว้ในโครงสร้าง ของหลักสูตร สำหรับภาษาต่างประเทศ เรียนได้ไม่เกิน 1 ภาษา

3.2 การจัดทารายวิชาบังคับและวิชา เลือก เสรีนอก เหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ให้ เป็นไปตามหลัก เกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

4. การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการ เรียนและการโอนผลการเรียน ให้ เป็นไปตามระเบียบกระทรวง ศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการ เรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2534

5. เกณฑ์การจบหลักสูตร

5.1 ต้อง เรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง จำนวน 96 หน่วยการ เรียนโดย เรียนวิชาบังคับ 78 หน่วยการ เรียน วิชาเลือกเสรี 18 หน่วยการ เรียน และทุกรายวิชาต้องได้รับการตัดสินผลการ เรียน

5.2 ต้องได้หน่วยการ เรียนวิชาบังคับแกน ภาษาไทย ศาสนาปฏิบัติ ภาษาบาลีและ พระธรรมวินัย

5.3 ต้องได้หน่วยการ เรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 85 หน่วยการ เรียน

5.4 งานแต่ละภาค เรียน ต้อง เข้าร่วมกิจของสงฆ์ โดยต้องมี เวลา เข้าร่วมกิจของ สงฆ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของกิจวัตรที่ทางวัดกำหนด

5. สภาพและปัญหาการจัดการ เรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา

5.1 การวิจัยหลักสูตร

หลักสูตร เปรียบ เสมือนแม่บทหรือ เป็นแนวทางสำหรับครูในการวางแผนการสอน ตลอดจนการ เตรียมและ การจัดกิจกรรมการ เรียนการสอน เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายของหลักสูตร ครู จึงควรมีการศึกษาหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร และ เอกสารประกอบหลักสูตรให้ เข้าใจโดย ละเอียด เพื่อนำมาใช้ เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอน

ครูผู้สอนในฐานะ เป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรงที่จะทำให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพ สัจดี อุดรพันธ์ (2532:276-277)ได้ เสนอแนะ เกี่ยวกับการนำหลักสูตรมาใช้ให้ เกิดประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ทำการศึกษาหลักสูตร เพื่อสร้างความ เข้าใจ เกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองใช้อยู่อย่าง ชัดแจ้ง

2. ทำการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความ เหมาะสมกับสภาพและความต้องการ ของท้องถิ่น

3. ทำการสอนให้ถูกต้องกับ เจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ใช้อยู่

4. พยายามคิดค้นหาวิธีการที่เหมาะสมหรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการใช้ หลักสูตรที่ตนเอง เป็นผู้ใช้

นอกจากนี้ลาวัดย์ วิทยาวุฒิกุล (2533:76.1) ได้แนะนำเสนอข้อปฏิบัติที่ครูสังคม ศึกษาควรจะปฏิบัติ เนื่องการนำหลักสูตรมาใช้ให้ เกิดประสิทธิภาพดังต่อไปนี้

1. ศึกษา เอกสารและวัสดุประกอบหลักสูตรทุกชนิดอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อทราบทิศทาง แนวปฏิบัติที่ถูกต้อง
2. วางแผนการเรียนการสอนอย่างมีระบบ โดยยึดเอาวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และวัตถุประสงค์ของรายวิชา เป็นหลัก
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เน้นการฝึกทักษะการคิดการแก้ปัญหา และการแสวงหาความรู้ โดยการสืบสอบและพัฒนา เจตคติและค่านิยม และฝึกการปฏิบัติในฐานะสมาชิกของสังคมหรือพลเมือง
4. วัสดุและวัสดุวัสดุทัศนูปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม เพื่อให้การเรียนการสอนน่าสนใจ สนุกสนาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี
5. หลักสูตร เป็นแผนหรือแนวทางกลางๆ ครูอาจขยายเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่มีในหลักสูตร แต่มีประโยชน์เหมาะสมสำหรับท้องถิ่นหรือ การดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียน ครูควรเพิ่มเติมหรือขยายประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักเรียนตามความเหมาะสม
6. ครูสังคมศึกษาควรจะได้วัดผลอยู่อย่างต่อเนืองและสม่ำเสมอ เพื่อกำหนดทราบความก้าวหน้าของนักเรียนและผลการใช้หลักสูตร เพื่อนำไปปรับปรุงงานเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

พินุลศรี วาสนสมลิกธิ์ (2526:99) ได้อธิบายถึง เอกสารและวัสดุประกอบหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา สำหรับครูสังคมศึกษาจะต้องประกอบไปด้วย

1. คู่มือหลักสูตร และแนวการใช้หลักสูตร
2. คู่มือการประเมินผลการเรียน
3. คู่มือแนะแนว
4. คู่มือครู หรือคู่มือการสอน
5. หนังสือเรียน
6. หนังสืออ่านประกอบ
7. สื่อการเรียนการสอนประเภท ทัศนูปกรณ์และแหล่งวิชาการในชุมชน

จะเห็นได้ว่า เอกสารและวัสดุประกอบหลักสูตรมีหลายชนิด เป็นเอกสารที่ครูจะใช้ประกอบการค้นคว้าและใช้ เป็นเอกสารอ้างอิงตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ครูผู้สอนจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้นำบรรลุจุดมุ่งหมาย

ของหลักสูตร และมีประสิทธิภาพจริง เรียนจะต้องมี เอกสารประกอบหลักสูตรให้พร้อมที่จะให้ครูได้ ใช้ประกอบการค้นคว้า เพื่อจัดการ เรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

กรมวิชาการ(2533:19)ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาแล้ว โรงเรียนควรจะดำเนินการดังต่อไปนี้ เพื่อให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ครบตาม เจตนารมณ์ของหลักสูตร

1. จัดประชุมครู เพื่อชี้แจงให้ เข้าใจรายละเอียดของหลักสูตรซึ่งได้แก่หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง และคำอธิบายรายวิชา โดยเฉพาะคำอธิบายรายวิชานั้น ครูที่รับผิดชอบในแต่ละกลุ่ม วิชา จะต้องทำความเข้าใจละเอียดลึกซึ้งในวิชาที่ตนรับผิดชอบ
2. จัดเตรียม เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและ เอกสารอื่น ๆ ตามความจำเป็นให้พร้อม เพื่อให้ครูได้ศึกษาหรือใช้เป็นคู่มือ
3. จัดประชุมครูแต่ละกลุ่มวิชา เพื่อจัดทำแผนการสอนซึ่ง เป็นการวางแผนการสอนในระยะยาว การจัดทำแผนการสอนดังกล่าวให้อาศัย เอกสารหลักสูตร เอกสารอื่น และสื่อการเรียน การสอนต่าง ๆ ส่วนประกอบของแผนการสอนควรประกอบด้วย จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการสอน สื่อ หรือแหล่งวิทยาการ และการวัดและประเมินผลการเรียน
4. จัดให้มีระบบการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อช่วย เหลือ ปรับปรุงการจัดการเรียน การสอนของครู ให้ เป็นไปตามแนวทางที่หลักสูตรต้องการ

ปัญหาการใช้หลักสูตรสังคมศึกษา

จากการปรับปรุงหลักสูตรทั้ง 2 ระดับ แสดงถึงแนวความคิดใหม่และความพยายามที่จะ ขยายหรือปรับ เปลี่ยนไปจาก เดิมมีนักการศึกษาหลายท่าน ได้ทำการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับปัญหาการใช้ หลักสูตรทั้ง 2 ระดับคือ หลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 และหลักสูตร สังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 พอสรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. ครูสังคมศึกษา ไม่เข้าใจหลักสูตรที่ตนได้สอนอยู่และขาดองค์ประกอบที่จะใช้ ประกอบหลักสูตรหลายประการ เช่น แบบ เรียนรายวิชา คู่มือครู เป็นต้น(นิบูลศรี วาสนสมลิตีและ ลาวัณย์ วิทยายุทธกุล 2526:211)
2. ครูสังคมศึกษาที่ผ่านการอบรมหรือสัมมนา เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เป็นการอบรม เกี่ยว กับเรื่องทั่ว ๆ ไป และวิธีการอบรมใช้ระบบเสียงสะท้อนคืออบรมต่อ ๆ กันไปเป็นทอด ๆ จาก วิทยากรส่วนกลาง วิทยากรระดับ เขต วิทยากรระดับกลุ่มโรงเรียน อบรมครูในโรงเรียน เป็นต้น ระยะเวลาอบรมสั้น 1-2 วัน (คำพันธ์ จานงกิจ 2532:148-149)

3. ครูสังคมนาศึกษามีคาบสอนมากและมีหน้าที่พิเศษอื่น ๆ ต้องทำ จึงมีเวลาไม่เพียงพอในการศึกษาหลักสูตร (สนั่น จันทราชา 2528:บทคัดย่อ)

4. ครูสังคมนาศึกษามีจำนวนไม่เพียงพอ และไม่ได้อสอนตรงตาม เอกที่สา เร็จมา

5. ผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาสังคมนาศึกษา ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณการให้ เข้ารับการอบรมหรือสัมมนา

6. เนื้อหาวิชามากเกินไป เนื้อหายากเกินไปคาบเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรน้อยเกินไป เนื้อหาวิชาบังคับซ้ำกับวิชา เลือก

7. จุดประสงค์ของวิชากว้างเกินไป จุดประสงค์ไม่สอดคล้องกับ เนื้อหาวิชา การสอนให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์ทำได้ยาก

5.2 วิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

วิธีสอนที่ครูใช้อยู่ในปัจจุบันมีอยู่หลายวิธีการด้วยกัน เจริญใจ บุญทัดและคณะ (2525:99-107)ได้ เสนอวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ไว้พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. วิธีการบรรยาย (Lecture Method) หมายถึง การสอนที่ครู เป็นผู้ไปศึกษาหาความรู้ แล้วอธิบาย (Explaining) และบอก (Telling) ความรู้ให้แก่ นักเรียน นักเรียนเป็นผู้ฟัง จดบันทึกเล็ก ๆ น้อย ๆ นาน ๆ ครั้ง หรือใช้ประกอบกับวิธีสอนอื่น ๆ เช่นวิธีสาธิต ฯลฯ ก่อน จะช่วยให้การสอนได้ผลดี

2. วิธีอภิปราย (Discussion) หมายถึง วิธีสอนที่ครูมอบงานให้ไปศึกษาค้นคว้า โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ เมื่อศึกษาค้นคว้าได้ข้อมูลแล้วนำมา เสนอผลการค้นคว้าประกอบการอภิปรายหน้าชั้นเรียน วิธีสอนแบบนี้ก่อนที่จะสอนครูจะต้องศึกษาแผนการสอนและจุดประสงค์เสียก่อน แล้วกำหนดไว้ว่า เนื้อหาตอนใดจะให้ให้นักเรียนได้อภิปราย บางครั้งครูจะต้องช่วยหาหรือกระตุ้นให้นักเรียนกล่าว แสดงความคิดเห็นและครูก็ไม่ต้องสรุป เรื่องให้นักเรียนเสียเอง

3. วิธีสอนแบบนาฏการ (Dramatization) หมายถึง การแสดงบทบาทในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น จุดมุ่งหมายที่ต้องการให้สถานการณ์ ปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นปรากฏแก่ผู้เรียนราวกับได้พบ เหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง เหมาะสำหรับวิชาประวัติศาสตร์ ภาษาไทย เป็นต้น

4. วิธีสอนแบบอุปมาน (Deductive Method) หมายถึง การสอนจากกฎไปหาตัวอย่าง หรือ เป็นการสอนจากส่วนรวมไปหาส่วนย่อย

5. วิธีสอนแบบอุปมาน (Inductive Method) หมายถึง การสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิด ความสังเกตพิจารณาตัวอย่างต่าง ๆ แล้วสรุปตั้งกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ขึ้น

6. วิธีการสาธิต (Demonstration Method) หมายถึง การสอนที่ครูแสดงหรือทำให้นักเรียนดู เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจบทเรียนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น วิธีการสาธิตนี้เหมาะที่จะใช้ในการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาไทย คหกรรมศาสตร์ และสุขศึกษา เป็นต้น

7. วิธีการศึกษาค้นคว้า (Laboratory Method) หมายถึง การสอนที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติทดลองด้วยตนเอง นักเรียนจะได้รับประสบการณ์ตรง และค้นพบความรู้ใหม่ ๆ ด้วยตนเอง

8. วิธีสอนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction) หมายถึง การสอนที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยศึกษาจากบทเรียนสำเร็จรูปที่ทำเป็นรูปเล่ม หรืออยู่ในรูปของเครื่องช่วยสอน (Teaching Machine) ผ่านการสร้างเป็นบทเรียนอย่างละเอียดรอบคอบดีแล้ว

9. วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 (The Four Steps of The Noble Truth) หมายถึง วิธีสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สอนพุทธศาสนิกชนเมื่อ 2500 กว่าปีมาแล้ว วิธีสอนแบบนี้สอดคล้องกับ วิธีที่นักวิทยาศาสตร์ใช้คิดแก้ปัญหา คือ ดูที่ปัญหา หาทางแก้ปัญหา โดยการตั้งสมมติฐาน ตาเนนการตามวิธีการที่ตั้งสมมติฐาน แล้วนำมาวิเคราะห์และสรุปผล

นอกจากวิธีสอนทั้ง 9 วิธีแล้ว ท่านพระเทพเวที (ประยูรย์ บยุตโต) (2532:43-47) ได้อธิบายถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายแบบหลายอย่าง แต่ที่น่าสังเกตรอบบ่อยได้แก่ วิธีสอนต่อไปนี้ 4 วิธีด้วยกันคือ

1. แบบสาภิจฉยาหรือสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงใช้ เมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำผู้สนทนา เข้าสู่ความเข้าใจธรรม และความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด

2. แบบบรรยาย พระพุทธเจ้าทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันแก่ผู้มีพื้นความรู้ ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟัง เพื่อหาความรู้ ความเข้าใจ เพิ่มเติม

3. แบบตอบปัญหา พระพุทธเจ้าจะใช้ เมื่อมีผู้มาถามปัญหา เพื่อต้องการลงภูมิ หรือเตรียมมาถาม เพื่อช่มปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอาย พระพุทธเจ้าทรงสอนโดยให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา สอนให้คานึงถึง เหตุแห่งการถามปัญหาด้วย

4. แบบวางกฏข้อบังคับ พระพุทธเจ้าทรงสอน เมื่อมีพระภิกษุกระทำผิด พระองค์จะสอบถามพระภิกษุผู้กระทำผิดความผิด เมื่อเจ้าตัวยอมรับ พระองค์จะทรงตักเตือนชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่

ส่วนรวม พรรณานุกรมร้าย ของความประพฤติน่ากลัวและทรงขอความเห็นชอบของสงฆ์ เพื่อบัญญัติ เป็นข้อบังคับ

จากวิธีสอนทั้ง 4 แบบของพระพุทธเจ้า นั้น พระองค์ท่านใช้วิธีสอนโดยจะดูจากสถานการณ์ เวลาและบุคคลที่จะสอนก็เปรียบเสมือนกับครูที่จะเลือกวิธีสอนแบบไหน ก็คงจะต้องดูวัตถุประสงค์ของเนื้อหา รายวิชา และความพร้อมของผู้เรียน เพื่อที่จะนำผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการได้

วิธีสอนวิชาสังคมศึกษา ครูสังคมศึกษานำเป็นที่จะต้องศึกษาและปรับ เปลี่ยนรูปแบบและวิธีการสอนของตนเองให้มีความน่าสนใจอยู่เสมอ ซึ่งในปัจจุบัน เน้นในด้านคุณภาพของผู้เรียนในการที่จะศึกษา ค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ฝึกฝนทั้งกระบวนการ แสวงหาความรู้ อย่าง เป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อให้สามารถค้นพบความรู้ที่ต้องการโดยใช้กระบวนการนั้น วิธีสอนที่เน้นการค้นพบความรู้โดยใช้กระบวนการนั้น ลาวัวญ์ วิทยาวุฒิกุล(2533:190-197)ได้เสนอวิธีสอนไว้ทั้งหมด 3 วิธีคือ

1. วิธีการสอนแบบสืบสอบ (Inquiry Method)
2. วิธีการสอนเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Method)
3. วิธีการสอนแบบจำลองสถานการณ์จำลอง (Simulation Technique)

นอกจากนั้น ลีวีรรณ ศรีพหล (2526:54) ได้อธิบายว่า วิธีสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น นอกจากวิธีการสอนแบบสืบสอบวิธีการสอนเชิงประวัติศาสตร์ และวิธีการสอนแบบจำลองสถานการณ์จำลองแล้ว ยังมีวิธีการสอนแบบแก้ปัญหาอีกวิธีหนึ่งวิธีสอนทั้ง 4 แบบมีดังต่อไปนี้

1. วิธีการสอนแบบสืบสอบ (Inquiry Method)

การสอนแบบสืบสอบ หมายถึง วิธีสอนที่ฝึกให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้ โดยใช้กระบวนการทางความคิด หาเหตุผล จนค้นพบความรู้หรือแนวทางแก้ปัญหาที่ถูกต้องด้วยตนเอง โดยผู้สอนตั้งคำถามประเภทกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิดหาวิธีการ แก้ปัญหาได้เอง และสามารถนำการแก้ปัญหานั้นมาอธิบายชี้แจงในชีวิตประจำวันได้ (สุพิน บุญชูวงศ์ 2530:54)

การเรียนการสอนด้วยวิธีสืบสอบ (Inquiry) ได้รับการนิยมมากในการสอนวิชาสังคมศึกษา ทุกระดับในปัจจุบัน เพราะเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถติดตามความรู้ซึ่งขยายตัวอย่างกว้างขวาง กับสถานการณ์สังคมที่ผันผวนอย่างรวดเร็ว ได้ทันต่อเหตุการณ์ การสืบสอบ เป็นกระบวนการทางความคิด เป็นทักษะที่เข้าระบบในชีวิตประจำวันได้ เป็นวิถีทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่มีประสิทธิภาพ (นิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์ 2534:2)

2. วิธีการสอนเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Method)

การสอนเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง วิธีสอนที่ให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ การสร้างสรุปหลักการทางประวัติศาสตร์ เป็นการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการสืบสอบปัญหาทางด้านประวัติศาสตร์

3. วิธีการสอนแบบใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation Technique)

วิธีการสอนแบบใช้สถานการณ์จำลอง หมายถึง การสอนที่ใช้การจำลองเหตุการณ์หรือสมมติสถานการณ์ขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาปัญหาต่าง ๆ จากสถานการณ์ที่จำลองขึ้น วิธีการนี้ช่วยให้นักเรียนมีประสบการณ์ แล้วยังสามารถถ่ายทอดการเรียนรู้จากการฝึกไปสู่นี้อาหาที่ต้องการได้ การสอนด้วยวิธีนี้เหมาะสำหรับการสอนเกี่ยวกับด้านเจตนิสัย

4. วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving Method)

วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา หมายถึง การสอนที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พบปัญหาและคิดวางแผนแก้ปัญหาอย่างมีระบบ

ในการสอนวิชาสังคมศึกษา ครูสังคมศึกษา สามารถใช้วิธีสอนได้หลายวิธี โดยครูสังคมศึกษาจะต้องรู้จักเลือกวิธีสอนให้เหมาะกับจุดประสงค์ของวิชา เนื้อหาวิชา สถานการณ์ในห้องเรียน และวุฒิภาวะของผู้เรียน เพราะการสอนทุกวิธีนั้นมึประโยชน์และมีคุณค่าในตัวเอองการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติโดยแท้จริง โดยเริ่มจากการพิจารณา จุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดแผนการสอนว่า การที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย ต้องให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอะไรบ้าง และในบางครั้งการจะให้ผู้บรรลุจุดมุ่งหมาย เรื่องใด เรื่องหนึ่ง อาจจะสามารถจัดกิจกรรมได้หลายชนิด แต่ละชนิดอาจมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากในการใช้เวลา แรงงาน ทรัพยากร และงบประมาณ ครูในฐานะผู้จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ควรจะได้พิจารณา คัดเลือกกิจกรรมที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความรู้หรือประสบการณ์ และสามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้ง เวลา แรงงานและค่าใช้จ่าย กิจกรรมการเรียน การอบรมมีอยู่หลายแบบ ซึ่ง บารุง กลัดเจริญและณวีวรรณ กิณาวงค์ (2527:159-164) ได้รวบรวมไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรม เกี่ยวกับการพูดและการเขียน กิจกรรม เกี่ยวกับการพูดการ เขียน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถทางสมอง คือ จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ และความคิดได้แก่

1) ให้นำรายงาน กิจกรรมนั้นมาทำได้อีกโดยการพูด บอก เล่า หรือบรรยายและโดยการเขียนลงในกระดาษ แล้วนำมาส่งครู อาจทำเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้ ข้อสำคัญครูจะต้องเขียนสิ่ง เชบหัวข้อหรือแนะนำคำถาม หรือจัดแบบฟอร์ม สำหรับให้นักเรียนรายงานไปตามนั้น ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นแนวสำหรับให้นักเรียนยึดแล้ว ยังกินให้นักเรียนรายงานนอกเรื่องด้วย

2) ให้นำอภิปราย การอภิปราย คือ การที่คนกลุ่มหนึ่ง มาช่วยกันขบคิดแก้ปัญหาอะไรสักอย่างหนึ่ง สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนที่ทำการอภิปรายนั้น มีหน้าที่จะนำความรู้ที่เป็นข้ออ้างอิงหรือข้อเท็จจริงมาเสนอ เพื่อเป็นหลักฐาน พยายามยืนยันว่า ข้อความที่กลุ่มสรุปลง เอยนั้น เป็นข้อความที่ถูกต้องและยุติธรรม

3) ให้นำแสดงความคิดเห็นหรือทัศนคติ หลังจากที่สอนและเรียนตาม เนื้อหาสำคัญนั้น ๆ จบแล้ว นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง จะให้นำแสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียนก็ได้

4) ให้นำอธิบายหรือขยายความ เช่น อธิบายถึงวิธีการ กฎ สูตร สัญลักษณ์ เนื้อเรื่องที่ย่อหรือสลับซับซ้อน เหล่านี้ เป็นสิ่งที่นักเรียนต้องรู้ความหมายหรือ เข้าใจ หมายความว่าหรือท่องปากเปล่าได้เท่านั้น ดังนั้นในการให้นักเรียนอธิบายหรือขยายความยาก ๆ เหล่านี้ เป็นการส่งเสริมความรู้และความ เข้าใจของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

5) ให้นำสรุปใจความสำคัญ อาจทำได้โดยให้บอกปากเปล่าหรือให้เขียนก็ได้ การสรุปหรือการบ่งถึงใจความสำคัญ หรือ เนื้อ เรื่องสำคัญ ๆ ที่สอนหรือเรียนกันจบแล้ว

6) ให้นำยกตัวอย่าง การให้นักเรียนทำกิจกรรมนี้ จะทำให้นักเรียน เกิดความจำเป็นที่ต้องคิดและพยายาม เข้าใจ เรื่องที่ครูสอน มิฉะนั้นจะไม่สามารถยกตัวอย่างให้ครูดูได้ ครูมีหน้าที่ที่จะทำให้นักเรียนรู้และ เข้าใจ เรื่องที่สอนให้ดี เสียก่อน

7) ให้นำบอกถึงความสัมพันธ์ คือให้อธิบายหรือชี้แจงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสองสิ่ง เช่น บิดามารดากับบุตร ดินฟ้าอากาศกับการเพาะปลูก เป็นต้น

8) ให้นำวิจารณ์ การวิจารณ์หรือการติดตามหลัก ชมตามหลัก และเสนอข้อแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างมีหลัก อาจให้นักเรียนวิจารณ์ศิลปวัตถุ บุคคลในวรรณคดีและประวัติศาสตร์

2. กิจกรรมเกี่ยวกับการค้นหาความรู้ ความเข้าใจ

1) ให้นำอ่าน หาความรู้ ความเข้าใจมาได้จากหนังสือต่าง ๆ หลายอย่างได้จากจากพวกหนังสือที่เป็นตำรา หนังสืออุเทศ วารสารทางวิชาการต่าง ๆ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร

ข้อสำคัญในการที่ครูจะให้นักเรียนทำกิจกรรมนี้ครูต้องรู้แน่ว่าสิ่งที่จะให้นักเรียนค้นหรือไปอ่านมานั้นคืออะไร อ่านจากไหน นักเรียนมีหนังสือนั้นอ่านหรือไม่ นักเรียนอ่าน เป็นแล้ว

หรือยังครูจะต้องจัดปัญหา เหล่านี้และ เตรียมให้พร้อม ครูต้องตั้งคำถาม เป็นแนวให้นัก เรียนไปอ่าน หาคำตอบ จะช่วยให้นัก เรียนทำกิจกรรมนี้ง่าย เข้า

2) ให้นักเรียนสอบถามหรือสัมภาษณ์ บุคคลที่จะให้ไปสอบถามหรือสัมภาษณ์นั้นจำเป็นต้อง เป็นผู้ เชี่ยวชาญ หรือทรงคุณวุฒิ เสมอไป อาจจะเป็นใครก็ได้ที่จะให้ความรู้ต้องการได้

3) วัสดุหรือสิ่ง เกิด การสอนวิชาในหมวดสังคมศึกษา มีโอกาสที่จะให้นัก เรียนทำ กิจกรรมนี้ได้มาก โดยรอบตัว เรามีมีของจริง และความเป็นอยู่ในชีวิตจริงของสังคมที่สิ่ง เกิดได้อยู่ ตลอดเวลา การเรียนจากของจริงนี้จะทำให้นัก เรียนได้ เรียนรู้จริงข้อสำคัญครูต้องตั้ง หัวข้อให้ว่า จะให้สิ่ง เกิดอะไรใน เรื่องใด ทำแบบฟอร์มหรือสิ่ง เชบให้ไปสิ่ง เกิด แล้วทำแบบฟอร์มสำหรับให้ รายงาน ส่วนการดูไม่ว่าจะ เป็นการดูหนัง โทรทัศน์ การแสดง การปฏิบัติ เราอาจจะหาความรู้ ได้ทั้งนั้น

4) การฟัง เช่นให้ฟังบทความทางวิทยุ ปรากฏา เทคน อภิปราย ใต้วาที หรือฟัง เรื่องที่เราคุยกัน ครูอาจจะ เป็นผู้กำหนดว่าให้ไปฟังอะไร เพื่อ เอาความรู้ เรื่องใดมา เมื่อฟัง แล้ว ก็ จะต้องมารายงานด้วยปาก เบล่า หรือโดยการ เขียนสรุป เรื่องสำคัญที่ฟังมา

5) ให้นักเรียนรวบรวมหรือสะสม เช่น รูปภาพ หิน แร่ ฯลฯ แต่ละชิ้นให้หาคำอธิบาย ประวัติ และความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกำกับไว้

3. กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดหาให้ เกิดทักษะ หรือความชำนาญ

1) ให้อ่าน ถ้าให้อ่านออกเสียงความสำคัญอยู่ที่ให้อ่านได้ชัดด้วย ชัดคำถุกวรรคตอน เพื่อให้นักเรียนรู้ เรื่อง เข้าใจ หรือซาบซึ้งในบทหรือข้อความที่เกี่ยวกับภาษาและวรรณคดี ถ้าจะให้ อ่าน เอาความก็ต้องให้นัก เรียนนั่งอ่าน เจริบ ๆ เมื่ออ่านแล้วครูจะต้องมีวิธีตรวจดูว่าใครอ่าน หนังสือรู้ เรื่องหรือไม่ การให้ อ่านเอาความหรืออ่าน เจริบนี้ เป็นกิจกรรมที่ใช้ในการสอนทุกวิชา

2) ให้นักเรียนปฏิบัติ ก่อนอื่นครูจะต้องพิจารณา เนื้อหาวิชาที่สอน เสียก่อน ว่าพอที่จะมี เรื่องหรืองานใดที่จะให้นัก เรียนปฏิบัติบ้าง

4. กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างหรือประดิษฐ์

กิจกรรมนี้ เมื่อให้นัก เรียนทำแล้ว จะส่งเสริมให้นัก เรียน เกิดการ เรียนรู้ เหล่านี้ได้ คือความรู้ ความจำ ความเข้าใจ ความคิดริ เริ่ม

การสร้างหรือประดิษฐ์ในที่นี้ หมายถึง กิจกรรมที่ทำแล้วจะมีผลงานที่ผลิตสำเร็จรูป ออกมาชิ้นหนึ่ง หรืออย่างหนึ่ง เช่น อาจเป็นป้ายนิเทศ หุ่นจำลองแสดงภูมิประเทศ เป็นต้น

5. การแสดงละครเหมือน (Dramatization)

กิจกรรมนี้จะช่วยให้นักเรียนได้ทบทวนความจำ ความเข้าใจ และความคิดในเนื้อเรื่องที่เรียน ท้าให้แม่นยำขึ้น บทที่จะแสดงก็เลือกหรือตัดตอนสำคัญมาจากเนื้อเรื่องที่เรียน บทที่จะแสดงก็เลือกหรือตัดตอนสำคัญมาจากเนื้อเรื่องที่เรียน บทที่จะแสดงอาจจะแต่งกันขึ้นเองก็ได้ การแสดงอาจใช้เวลา 20-30 นาที กันเวลาเหลือไว้สำหรับการวิจารณ์และสรุป ผู้แสดงจะต้องรู้ล่วงหน้าว่าตนจะต้องแสดงบทของใครและเตรียมตัวให้พร้อมไว้ก่อน

สำหรับวิชาสังคมศึกษา เฟรนเกล (อ้างถึงในสิริวรรณ ศรีพหล 2526:71-72) ได้แบ่งกิจกรรมการเรียนวิชาสังคมศึกษาออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

ก. กิจกรรมการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลและเนื้อหาสาระ ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ครูอาจต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการให้ได้รับข้อมูลหรือเนื้อหาสาระวิชา ถ้าครูมีความต้องการดังกล่าวแล้ว กิจกรรมการเรียนที่จะจัดให้สอดคล้อง มีอยู่หลายประเภท เช่น กิจกรรมการอ่าน การสัมภาษณ์ การสังเกต การฟัง การดูภาพยนตร์ เป็นต้น

กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติ เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปคิดหรือสรุป เป็นมโนคติต่อไป ในการเรียนการสอนผู้เรียนย่อมต้องได้รับข้อมูลก่อน แล้วจึงจะเกิดการเรียนรู้ภายหลัง โดยนำข้อมูลนั้นไปคิดหรือวิเคราะห์

ข. กิจกรรมการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีการรวบรวมและจัดหมวดหมู่ข้อมูล กิจกรรมการเรียนประเภทนี้เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถจัด และรวบรวมข้อมูลที่ได้รับอย่าง เป็นหมวดหมู่ คือ เมื่อผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนประเภทที่ 1 จะได้ข้อมูล เนื้อหาสาระ แล้วนำข้อมูลหรือ เนื้อหาสาระนั้นมาจัด เข้าเป็นหมวดหมู่ เพื่อเกิดการเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าว เช่น การทำแผนภูมิ การทำแผนที่ การทำสิ่ง เชบหัวข้อ การทำรายงาน เป็นต้น

ค. กิจกรรมการเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้สาธิต และแสดงความคิดเห็น กิจกรรมประเภทนี้จะช่วยให้นักเรียนได้สาธิตและแสดงความคิดเห็นสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไปแล้ว เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวกับการอภิปราย การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงทักษะ กระบวนการใช้ความคิด แสดงวิธีการ เข้าใจ ปฏิบัติที่มีต่อปัญหา และความรู้สึกต่อผู้อื่น

ง. กิจกรรมการเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถเชิงสร้างสรรค์กิจกรรมประเภทนี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถของตนเองออกมาในเชิงสร้างสรรค์ แสดงความสามารถทั้งในด้านของการเรียนรู้ ความรู้สึก อารมณ์ เป็นต้น เช่น การแต่งเพลงง่าย ๆ

ที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่ได้เรียนไปแล้ว การตั้งนิทาน การสร้างหุ่นจำลอง การวาดภาพ เป็นต้น กิจกรรมบางประเภททำให้ผู้เรียนได้สาคิต และกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถเชิงสร้างสรรค์นี้แตกต่างกันตรงที่ว่า กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนสาคิตนั้น ต้องการดูว่าผู้เรียนมีความเข้าใจในข้อมูลหรือ เนื้อหาสาระที่ได้เรียนไปแล้วหรือไม่ เพียงใด ส่วนกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนแสดงความสามารถเชิงสร้างสรรค์จะดูว่าผู้เรียนสามารถนาสิ่งที่ได้เรียนไปแล้ว ไปดัดแปลงหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างไรบ้าง

สิริวรรณ ศรีพหล (2526:75-76) ได้เสนอแนะข้อที่ควรคำนึงถึง เมื่อครูจะจัดกิจกรรมการเรียนในวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียน เป็นประสบการณ์ที่ผู้สอนได้วางแผนจัดให้แกผู้เรียน เพื่อให้รู้จักการจับประเด็นจากข้อมูลต่าง ๆ และรู้จักการคิดด้วยตนเอง ดังนั้นการวางแผนหรือการกำหนดกิจกรรมของผู้สอน จะสะท้อนให้เห็นถึงวิธีสอนของครูด้วย เช่น ถ้าผู้สอนเลือกวิธีการสอนแบบให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ ก็ต้องจัดกิจกรรมการเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าและอภิปราย มากกว่าการฟังครูพูดเท่านั้น
 2. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียน ครูสังคมศึกษาจะต้องพิจารณาเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม เพื่อให้การเรียนรู้นบทเรียนหรือหน่วยนั้น ๆ มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง
 3. การเลือกกิจกรรมการเรียนในวิชาสังคมศึกษาใดก็ตาม สิ่งที่ผู้สอนควรจะคำนึงถึงก็คือกิจกรรมนั้น ๆ จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ได้อย่างไร ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนใดก็ตาม สิ่งที่ผู้สอนจะต้องถามตนเองก่อนอื่น ว่ากิจกรรมนั้น ๆ มีคุณค่าหรือไม่ เพียงใด
 4. พิจารณาว่าเนื้อหาการสอนหัวข้อนั้นๆ ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ในระดับใด มีความลึกซึ้ง เพียงใด
 5. งานการเรียนการสอนบทเรียนบทหนึ่ง ๆ ผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนหลาย ๆ อย่างผสมผสานกัน เพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง และครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
- กิจกรรมแต่ละชนิดจะทำให้เกิดการเรียนรู้แตกต่างกันออกไป ครูผู้สอนจะต้องตระหนักว่า กิจกรรมต่างชนิดกันจะให้ประโยชน์ต่างกัน กิจกรรมการพูด เขียน อ่านและฟัง ยัง เป็นกิจกรรมหลักสำคัญก็ตาม แต่ในปัจจุบันครูควร เน้นที่จะให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงที่ผู้เรียนได้กระทำด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการรับรู้ เรียนรู้มากขึ้น และสามารถนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ครูสังคมนาจารย์เป็นผู้ที่สามารถปรับการสอนให้มีชีวิตชีวาคือสอนให้กว้าง และทันสมัย
 ใหม่ๆสอนไปตามตำราทบทวนองอ่านมาแล้วบอกไป แต่สอนให้เชื่อมโยงกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับสังคมขณะนั้น
 ครูต้องฉลาดเลือกนำเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหลักสูตรที่เรียนหรือมา
 ประกอบการสอน อาจทำได้โดยการยกตัวอย่าง ขยายความหรือ เทียบเคียง เปรียบเทียบ จะทำให้
 นักเรียนเห็นว่าสิ่งที่เรียนนั้นมีความหมายมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขา (ภิญโญ ตันพิทยคุปต์
 2532:12)

ปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ปัญหาทางด้านวิธีสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ได้มีนักการศึกษาทำการ
 วิจัยไว้หลายท่าน ผลของการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้

ครูสังคมนาจารย์ เน้นการสอนในรูปแบบบรรยายโดยไม่ค่อยนิยมใช้วิธีสอนแบบใหม่ๆ อาทิ
 เช่น การสอนแบบสืบสอบ การสอนแบบแก้ปัญหา เป็นต้น การบรรยายนั้นมักบรรยายเนื้อหาสาระ
 ในหนังสือเรียน นักเรียนไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือฝึกฝนทักษะกระบวนการต่าง ๆ

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว ครูพูด ครูอธิบาย
 ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ นักเรียนได้แต่นั่งฟังและจดตามไป
 เท่านั้น ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย ไม่ตั้งใจเรียน นอกจากนี้กิจกรรมที่ครูสังคมนาจารย์จัด
 ให้ให้นักเรียนทำมากที่สุด คือ การทำรายงาน ซึ่งส่วนใหญ่ นักเรียนจะคัดลอกจากหนังสือ เพียง 1-2
 เล่ม มากกว่าการศึกษาค้นคว้าอย่างแท้จริง ท้ามาส่ง เียง เพื่อให้ได้คะแนนทำให้ไม่เกิดประโยชน์
 อันใดแก่นักเรียนเลย

5.3 กิจกรรม เสริมหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของกิจกรรม เสริมหลักสูตรไว้ เช่น
 ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2524:48) สุจริต เขียรชอบ (2525:171) พอสรุปได้ดังนี้ คือ
 กิจกรรม เสริมหลักสูตร คือ กิจกรรมทุกประเภทที่จัดขึ้นนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียน
 สอนในชั้นเรียนปกติ เพื่อช่วยให้นักเรียนเรียนการสอนนั้นประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

กระทรวงศึกษาธิการ (2520:1-2) ได้กำหนดจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรม
 เสริมหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย
2. ให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

3. ให้มีความเข้าใจและเลื่อมใสต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4. ให้มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่อันชอบ เขตของกฎหมาย
5. ให้มีความซื่อสัตย์ในเอกลักษณ์อันดีงามของไทย
6. ให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ
7. ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจและให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
8. ส่งเสริมทักษะ ความหนักแน่น และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
9. รู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และสร้างความมั่นคงของชาติ
10. ให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม
11. ให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

กิจกรรม เสริมหลักสูตรจึง เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรจึงไม่มีการบังคับให้นักเรียนทุกคน เข้าร่วมแต่เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล เพื่อส่งเสริมประสบการณ์นักเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการช่วยเหลือให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น นอกเหนือไปจากการเรียนในห้องเรียน

การจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพที่ดีนั้น ปรากฏใน สวรรค์สุช (2524:55-58) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับหลักเบื้องต้นในการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตร พอสรุปได้ดังนี้

1. จะต้องยอมรับนักเรียนทุกคนเป็นสมาชิกของโรงเรียน มีสิทธิและหน้าที่อันชอบธรรมที่จะเข้าร่วมงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น
2. กิจกรรมที่จัดขึ้นควรกำหนดไว้ในตารางเวลาของโรงเรียน เช่น ก่อนเวลาเข้าเรียน เวลาพัก หลังเวลาเรียน วันหยุดราชการและวันหยุดพิเศษ เป็นต้น
3. นักเรียนทุกคนควรจะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ
4. ควรต้องมีครูที่ดูแลและแนะนำในการทำกิจกรรมนั้นอย่างเพียงพอ
5. ครูควรทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ปรึกษาในการให้นักเรียนทำกิจกรรมนั้น ๆ
6. ควรจัดเตรียมงานต่าง ๆ ให้พร้อมก่อน
7. ควรที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียน

ประโยชน์ของการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตร

ประเภทรรณ สุวรรณสุข (2524:52) ได้สรุปประโยชน์ของการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ครูสามารถใช้กิจกรรม เสริมหลักสูตร เป็น เครื่องมือในการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การรวมกลุ่มของนักเรียนไปในทางที่ดี ตามความต้องการของสังคม

2. นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง และสามารถนำเอาประสบการณ์เหล่านี้ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

3. ช่วยส่งเสริมความ เจริญเติบโตของนักเรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

4. ช่วยให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างไปในทางที่ถูกต้อง

5. ช่วยฝึกนักเรียนให้รู้จักอยู่ร่วมกันโดยราบรื่นในสังคมประชาธิปไตย

6. ช่วยฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้ความคิด ตัดสินใจ และสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้โดย

ลำพัง

7. ช่วยฝึกให้นักเรียนรู้จักการร่วมมือกันทำงานในสังคม

8. ช่วยฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย

9. ช่วยฝึกให้นักเรียนมีความสามัคคี รักจริง เรียนและรักหมู่คณะ

10. ช่วยฝึกให้นักเรียนรู้จักการ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

11. ส่งเสริมความสนใจที่ เหมาะสมกับลักษณะความแตกต่างของนักเรียน เป็นรายบุคคล

12. ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้ เพิ่ม เต็มในสาขาวิชาที่ตนถนัด

13. ช่วยลดปัญหาการขาดเรียนของนักเรียน เพราะถ้าจริง เรียนได้จัดกิจกรรมในสิ่ง ที่นักเรียนสนใจ นักเรียนก็จะมี ความกระตือรือร้นในการที่จะมาโรงเรียนทุกวัน

14. สร้างอุปนิสัยที่ดีให้แก่ นักเรียน เช่น การจัดกิจกรรมชุมนุมสวัสดิการจะช่วยให้ สมาชิก เข้าใจปัญหาของผู้อื่น รู้จักรับใช้ผู้อื่น ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว

15. ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร ครู และนักเรียน

16. ช่วยทำให้หลักสูตรสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จิตรา พงษ์กิจมงคล 2517 (อ้างถึงใน ปราณี ศรีพงษ์ 2531:44) ได้กล่าวถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ดำเนินการ เรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา คือ

1. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการปกครองหรือการบริหาร ได้แก่ สภานักเรียน กรรมการนักเรียน หัวหน้านักเรียน
 2. กิจกรรมเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์ ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครเพื่อรักษาความปลอดภัยในสถานศึกษา การทำงานในท้องสมุด การพัฒนาชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
 3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ ชุมนุมนศาสนาศึกษา ชุมนุมยุวพุทธ ชุมนุมผู้บำเพ็ญประโยชน์ ชุมนุมบริจาคโลหิต
 4. กิจกรรมเกี่ยวกับการเข้าสังคม เช่น การฝึกมารยาทในการเข้าสังคม ชุมนุมวัฒนธรรมไทยและนานาชาติ การอภิปราย ปาฐกถาและโต้วาที
 5. กิจกรรมด้านสุนทนาการ เช่น ชุมนุมดนตรี นักร้องประสานเสียง เต้นรำ
 6. กิจกรรมด้านวิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น ได้แก่ ชุมนุมวิชาการต่าง ๆ
 7. กิจกรรมทางด้านการกีฬา ได้แก่ การแข่งขันภายในโรงเรียนระหว่างสีและชั้นต่าง ๆ
 8. กิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์ เช่น ชุมนุมที่จัดทำหนังสือประจำปีของโรงเรียนวารสารของชุมนุมวิชาการต่าง ๆ
 9. กิจกรรมเกี่ยวกับการประชุม เช่น การประชุมนักเรียน การเชิญวิทยากรมาบรรยาย หรืออภิปรายกันเอง
 10. กิจกรรมเกี่ยวกับการสำรวจค้นคว้า เช่น สรรวจบริเวณที่ตั้งของโรงเรียน ชุมนุมชน และการศึกษานอกสถานที่
 11. กิจกรรมเกี่ยวกับการเล่นสมมติ ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การแสดงละคร การแต่งกายสมัยต่าง ๆ
 12. กิจกรรมเปิดเตล็ดที่จัดขึ้นตามวาระและโอกาสที่สำคัญ เช่น จัดนิทรรศการป้ายนิเทศในวันสำคัญต่าง ๆ
- จากประเภทของกิจกรรม เสริมหลักสูตรที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษานั้น มีมากมายหลายประเภทที่สามารถจัดกิจกรรมได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม ความเหมาะสม ความต้องการของผู้เรียน ฉะนั้น ครูสังคมศึกษาจึงควรที่จะจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อ เสริมประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ช่วยในการเรียนได้ผลดีขึ้น นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ปัญหาการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตร

จากผลงานวิจัยของ เซาร์ฤทธิ จง เกษกรณ์(2529:75) เพียว วยโรจน์(2530:94) และวันชัย เมฆหิรัญศิริ (2530:97) งานด้านการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรของครูสังคัมศึกษา พอสรุปปัญหาที่พบได้ดังต่อไปนี้

1. ฝ่ายบริหาร คณะครู อาจารย์ ผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือ
2. ครูขาดทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตร
3. การพานักเรียนไปศึกษาสถานนอกสถานที่ทำได้น้อย เนื่องจากมีความยุ่งยากในการขออนุญาต พานักเรียนนอกสถานทีและครูต้องรับผิดชอบมาก
4. มีข้อจำกัดในเรื่อง เวลา สถานที่ และงบประมาณในการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตร

5.4 การใช้สื่อการเรียนการสอน

ดลฤดี สุจิตรานทรรัตน์ (2528:29)ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัตถุสิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ภาพ สถาบัน สถานที่ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูใช้ประกอบการสอน เพื่อช่วยให้การเรียนของนักเรียนประสบผลดีที่สุดในอาจสรุปได้ว่า ของทุกสิ่งทุกอย่างตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ครูถ่ายทอดความรู้ ข้อเท็จจริง ทักษะ เจตคติ และความทราบซึ่งเห็นคุณค่าให้แก่นักเรียน

ประเภทของสื่อการสอนวิชาสังคัมศึกษา

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526:6-7) ได้แบ่งประเภทสื่อการสอนวิชาสังคัมศึกษา ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อการสอนสังคัมศึกษาประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อการสอนประเภทที่ใช้วัสดุสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น ภาพชุด ภาพยนตร์ สไลด์ แผนที่ เป็นต้น และยังรวมถึง วัสดุสิ่งนิรม์ต่าง ๆ ซึ่งรวมเรียกว่า วัสดุสารด้วย

2. สื่อการสอนสังคัมศึกษาประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สื่อการสอนประเภทเครื่องมือทั้งที่เป็นเครื่องมือที่ต้องใช้กับวัสดุ เช่น เครื่องฉาย เครื่องเสียงต่าง และเครื่องมือที่ใช้ได้ในตัวของมันเอง เช่น หุ่นจำลอง ลูกโลก เป็นต้น

3. สื่อการสอนสังคัมศึกษาประเภทวิธีการ หมายถึง เรื่องการสอนที่เป็นเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ หรือกิจกรรมการเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องมีสื่อประเภทวัสดุและอุปกรณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง และวิธีที่อาจไม่จำเป็นต้องมีวัสดุและอุปกรณ์ด้วย

นอกจากนั้น ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526:7-8) ยังพูดถึงสื่อการสอนที่ดีไว้ดังนี้

1. ช่วยสร้างประสบการณ์รู้อรรถรรมาให้เกิดขึ้นกับนักเรียน หมายความว่า สื่อที่ครูจะนำมาสอนในวิชาสังคมศึกษา ควร เป็นสื่อที่จะช่วยทำให้นักเรียน "เห็นภาพ" ของสิ่งที่ตนเรียนแจ่มชัดขึ้น

2. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อมากที่สุด คือ เป็นสื่อที่ช่วยนักเรียนเรียน "มากกว่า เป็นสื่อที่ช่วยครูสอน" กล่าวคือ เปิดโอกาสให้นักเรียนสังคมศึกษาได้ เป็นผู้ใช้สื่อมากกว่าที่จะให้ครูเป็นผู้หยิบผู้ชี้ฝ่ายเดียว

3. สอดคล้องกับความพร้อมของครู นักเรียน และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน กล่าวคือ เป็นสื่อที่หาได้ง่าย ประหยัดและสะดวกแก่การใช้ครูและนักเรียนจะใช้สื่อรวมทั้งสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเอื้ออำนวย เช่น มีไฟฟ้า ควบคุมแสงได้ เป็นต้น

4. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสอน ที่มุ่งจะช่วยให้ นักเรียน เกิดการเรียนรู้ อย่างแท้จริง กล่าวคือ เป็นสื่อที่จะช่วยถ่ายทอด เนื้อหาสาระของวิชาสังคมศึกษาได้ เป็นอย่างดีและช่วยกำหนดเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ด้วย

5. ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่จะทำให้นักเรียนและโรงเรียน เป็น เวทีจำลองสังคม เพื่อให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง นักเรียนกับครู นักเรียนกับสมาชิกอื่นในโรงเรียน นักเรียนกับสมาชิกอื่นในชุมชน และนักเรียนกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว

6. ได้ผ่านการตรวจสอบประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ กล่าวคือ เป็นสื่อที่ครูได้พัฒนาความเหมาะสม ตรวจสอบความเรียบร้อยหรือมีผู้ทดสอบประสิทธิภาพเรียบร้อยแล้ว

ในการวางแผนการสอน ครูสังคมศึกษาจะต้องพิจารณาคัดเลือกและนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้ เพื่อขยายการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ด้วยเหตุที่นักเรียนแต่ละคนมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน สื่อจะช่วยขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้ดีขึ้นและก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ที่ดีขึ้น

ครูสังคมศึกษาจะต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

1. สื่อการเรียนการสอน เป็น เครื่องช่วยขยายการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนรู้ดีขึ้น แต่มีจุดมุ่งหมายปลายทางของการเรียนการสอน จึงควรจะนำมาใช้ เมื่อนักเรียนขาดประสบการณ์ในสิ่งที่จะเรียนรู้นั้น หรือ เป็นสิ่งที่ยากแก่การทำ ความเข้าใจ

2. สื่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา มีทั้ง เอกสารสิ่งพิมพ์ หรือวัสดุสารการเรียนการสอนสังคมศึกษาวิธีการหรือกระบวนการและ เครื่อง เมือง ครูควร เลือกใช้โดยคำนึงถึง

วัตถุประสงค์ เป็นสำคัญ และควรจะใช้สื่อที่หลากหลายโดยนำมาผสมผสานตามความจำเป็นและความเหมาะสมกับบทเรียนและผู้เรียน

3. โดยทั่วไปครูมักจะใช้สื่อ เป็น เครื่องช่วยในการสอนมากกว่าจะเป็น เครื่องช่วยในการเรียนของนักเรียน การใช้สื่อ นั้น เพื่อช่วยให้เกิดการ เรียนรู้ได้ดีขึ้น ง่ายขึ้น และรวดเร็วขึ้น ดังนั้นจึงควรคำนึงถึงการ เลือกและการใช้ เพื่อกระตุ้นให้นัก เรียนแสวงหาความรู้และ เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวทาง แห่งการ เรียนการสอนสังคัมศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ลาวีญ์ วิทยาวุฒิกุล 2535:210)

อิราวีญ์ ผาณิตวงศ์ (2528:243) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการใช้สื่อการสอน

1. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์มากขึ้น และมีประสิทธิภาพตามความมุ่งหมาย
2. ช่วยเด็ก เรียนได้ผลดี เรียนรู้ได้ง่ายและฝังแน่นในความทรงจำ เพราะสอดคล้องกับที่ว่าจะ เรียนได้ดี ถ้าได้ เรียนจากของจริง และ เห็นด้วยตา
3. ช่วยให้หลักสูตรมีความหมาย น่าสนใจ และมีผลในทางปฏิบัติ
4. ช่วยใช้สื่อการเรียน เกิดขึ้น การใช้สื่อการสอนนี้จะช่วยแก้ปัญหาบางอย่างที่เกิดขึ้นในห้อง เรียน
5. ช่วยประหยัด เวลาในการสอน
6. ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้นัก เรียนและครู เพราะนักเรียนสามารถนำความรู้จากที่เรียนมาเป็นแนวทาง เสริมบทเรียน และช่วยในการทบทวนบทเรียนได้ เป็นต้น

สื่อการเรียนการสอน เป็น เครื่องช่วยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้งาน การเรียน การสอนประสบความสำเร็จตาม เป้าหมาย ครูผู้สอนจำเป็นต้องตระหนักถึงการ ใช้สื่อการเรียน การสอน เพื่อให้นัก เรียน เกิดประสิทธิภาพตรงมากที่สุด โดยครูจะต้องรู้จักวิธีการจัดทำ จัดหา วิธี การใช้ตลอดจนการ เลือกใช้ให้ เหมาะสมกับผู้ เรียน

ปัญหาการใช้สื่อการเรียนการสอน

การเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษา ส่วนใหญ่ยัง เน้นการบรรยายจากครู โดยให้นัก เรียน จดตาม หรืออ่านหนังสือประกอบตาม ทั้งนี้เพราะผู้สอนขาดอุปกรณ์ ขาดสื่อในการขยายบทเรียนให้ สนุก ให้ น่าสนใจ บางครั้งครูผู้สอนไม่นิยมหรือขี้เกียจใช้อุปกรณ์ เพราะต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่าย จึง คงสอนโดยวิธีมือเปล่า ในขณะที่เดียวกันสถานศึกษาส่วนใหญ่ก็ขาดงบประมาณที่สนับสนุนหรือปรับปรุง สื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัย หมวดวิชาสังคัมศึกษาส่วนใหญ่ขาดห้องปฏิบัติการสังคัม การ

ช่วยฝึกนักเรียนให้เกิดทักษะทางสังคมศึกษา ทางตรง เรียบบางแห่งยังขาดแคลนหนังสือที่จะประกอบการศึกษาค้นคว้า หากความรู้เพิ่ม เต็มให้นักเรียน จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ทำให้การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ไม่ประสบความสำเร็จ ไม่บรรลุผลตามหลักสูตร เท่าที่ควร

5.5 การวัดและประเมินผลการเรียน

พร้อมพรรณ อุดมศิลป์ (2533) ได้กล่าว เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนผลสรุปได้ดังนี้

การวัด : เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนที่อยู่ในกระบวนการเรียนการสอน ข้อมูลนั้นกำหนดเป็นตัว เลข ซึ่ง เป็นปริมาณที่มีความหมายแทนคุณภาพหรือคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการวัดหรือ เป็นการแปลงคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งจากสิ่งทีวัดนั้น โดยใช้ เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพให้ เป็นปริมาณมากน้อยของสิ่งทีวัด การวัดแบ่ง เป็น 2 ลักษณะคือ การวัดนสิ่งที่เป็นรูปธรรม มีตัวตนสัมผัสได้ กับการวัดนสิ่งที่เป็นนามธรรม ไม่มีตัวตน ต้องแปลความหมายของสิ่งทีจะวัดก่อน สำหรับการวัดทางการศึกษามีหลักสำคัญดังนี้ 1) ระบุให้ชัด เจนนสิ่งทีต้องการวัด 2) ควร เลือกลสำหรับการวัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการวัด 3) การวัดทีสมบูรณ์ควรวัดเทคนิคหลายอย่าง

การประเมินผลจะ เป็นกระบวนการทีต่อเนื่องจากการวัด โดยมีการตรวจสอบตัดสินคุณค่าทีได้จากการวัดทีมี เหตุผล กฎเกณฑ์หรือมาตรฐาน เป็นตัวกำหนดค่าคุณลักษณะทีวัดนั้นว่ามีคุณค่าอย่างไร การประเมินผลการเรียนทีดี ควรจะต้องมีข้อมูลมากพอทีจะประเมินผลได้ตรงตามสภาพทีเป็นจริง จึงจะสามารถตัดสินคุณค่าการเรียนการสอนนั้นได้อย่างแม่นยำ เกณฑ์ทีนิยมใช้ ในการแบ่งประเมินผลของการประเมินผลมี 2 อย่างคือ 1) แบ่งตามจุดประสงค์การประเมินได้แก่ การประเมินผล เพื่อจัดตำแหน่งและวินิจฉัย (Diagnostic Evaluation) การประเมินผล เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน (Formative Evaluation) และการประเมินผล เพื่อตัดสินผล การเรียนการสอน (Summative Evaluation) 2) แบ่งตามระบบการวัด แบ่ง เป็นการประเมินผลแบบอิงตน (Self-Referenced Evaluation) การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (Norm-Referenced Evaluation) การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-Referenced Evaluation)

การวัดผล เป็นการ เปรียบ เทียบสิ่งทีเราต้องการทราบกับมาตรฐานทีเรากำหนด มาตรฐานทียอมรับกันทั่วยุ่ ส่วนการประเมินผล เป็นการนำคะแนนหรืออาจเรียกได้ว่าข้อมูลมา

ทำการกำหนดค่า ว่าคะแนนที่นักเรียนได้รับมีคุณค่าที่น่าพึงพอใจเพียงไร จึงอาจกล่าวได้ว่าการวัดผลนั้นไม่ได้ให้ความหมายอะไรแก่เรามากนัก จนกว่าจะนำคะแนนหรือข้อมูลมาพิจารณา การวัดผลและการประเมินผลจึงจะต้องทำควบคู่กันไป

การวัดและประเมินผลการเรียน เป็นส่วนสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่จะขาดเสียมิได้ เป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้เหมาะสมขึ้น และเป็นการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมแล้วสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ การวัดและประเมินผลจึงควรรักษาครอบคลุมเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้เรียนมากที่สุด

การวัดและประเมินผลการเรียนในวิชาสังคมศึกษา มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ

1. การทดสอบก่อนเรียน เพื่อดูพื้นฐานความรู้เดิมของนักเรียน
2. การทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียน เพื่อให้รู้สัมฤทธิ์ผลของสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้
 - 2.1 การเรียนเป็นความรู้ขั้นสูงในระดับมัธยมศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานหรือเครื่องมือในการเรียนรู้ต่อไป
 - 2.2 การวัดพัฒนาการด้านทักษะ
 - 2.3 การวัดพัฒนาการจิตนิสัย
3. การนำผลการวัดด้านต่างๆ มาประมวลเพื่อประเมินพัฒนาการนักเรียนไว้ใช้

เป็นแนวทางในการวางแผนและปรับปรุงการเรียนการสอน ให้นักเรียนได้ทราบความก้าวหน้าของตนเองหรือช่วยเหลือนักเรียนในการแก้ปัญหาข้อบกพร่องที่นักเรียนประสบอยู่

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียน พินัส หันหนา คินท์ (2528 : 247-249) กล่าวไว้ว่า การที่เราจะทราบคุณสมบัติของนักเรียน เราจะต้องใช้เครื่องมือและวิธีการหลายอย่าง เพื่อนำผลที่ได้มาประมวลให้เห็นภาพที่ถูกต้องที่สุด เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลโดยทั่วไปมีดังนี้

1. การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน เช่น นักเรียนสนใจและกระตือรือร้นต่อการเรียนเพียงใด สนใจทางไหน มีพฤติกรรมก้าวร้าวหรือสุภาพอย่างไร การสังเกตจะช่วยให้ครูมองเห็นความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนหลายอย่าง หากเป็นไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ครูก็จะช่วยให้นักเรียนประพฤติตัวให้ถูกต้องทางได้

2. การให้นักเรียนรายงานตัวเอง (Self-report) อาจารย์ให้นักเรียนเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเอง ซึ่งนักเรียนย่อมแสดงความปรารถนา ความคาดหวังและความคิดซึ่งงานเรื่องต่าง ๆ ตามทัศนะของเขาออกมา ทำให้ครูได้ทราบความรู้สึกอันแท้จริงของเขา

3. การทดสอบ หมายถึง วิธีการที่จะทำให้นักเรียนตอบคำถามซึ่งโดยมากเป็นการถามความรู้ ความคิด และคุณสมบัติในขอบเขตที่สอน รวมทั้งการทดสอบการปฏิบัติในสิ่งที่ครูสอนไปแล้วด้วย

3.1 การทดสอบปากเปล่า (Oral test) ให้นักเรียนพูดตอบคำถาม มีข้อดีคือ ครูสามารถที่จะอธิบายคำถามของตนได้หลายครั้งในการพูดโต้ตอบกัน ซึ่งเมื่ออาจทำได้ในการทดสอบแบบข้อเขียน

3.2 การทดสอบแบบข้อเขียน (Written test) คือให้นักเรียนเขียนคำตอบ เป็นลายลักษณ์อักษร หรือทำเครื่องหมายตามที่กำหนดไว้ มีข้อดีหลายประการ เพราะครูจะออกคำถามได้กว้างขวาง ครอบคลุมสิ่งที่เรียน นักเรียนตอบได้อย่างรอบคอบเท่าที่เวลาอำนวย นักเรียนได้ตอบคำถามที่เหมือนกันซึ่ง เป็นรากฐาน เปรียบ เทียบผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนได้ เกือบตรงขึ้น และครูยังได้ประเมินตัวข้อสอบว่ามีความเหมาะสมเพียงไรด้วย

3.3 สอบโดยปฏิบัติจริง (Performance test) การสอบแบบนี้ต้องการดูความสามารถในการปฏิบัติจริงตามสถานการณ์ต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งต้องมีเกณฑ์ที่จะให้ผ่านการทดสอบ และพิจารณาด้านคุณค่าประกอบในการให้คะแนนด้วย

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้เรียนมีอยู่ภายในตัวของเขา มีวิธีการวัดหรือประเมินผลเพียงบางส่วนของตัวนักเรียน ดังนั้น การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนจึงควรมุ่งประเมินเกี่ยวกับความรู้หรือความสามารถ ความสนใจหรือทัศนคติ และทักษะของนักเรียนเป็นสำคัญ

ปัญหาด้านการวัดและประเมินผลการเรียน

ลาวิญญ์ วิทยาวุฒิกุล (2533:209) ได้ชี้ให้เห็นว่า การวัดและการประเมินผลในวิชาสังคมศึกษามีปัญหาที่สำคัญแยกได้ 2 ประเด็นคือ

1. ครูสังคมศึกษา ไม่ค่อยได้วัดผลให้สอดคล้องตามจุดประสงค์ การเรียนรู้ ซึ่งในวิชาสังคมศึกษานั้นครอบคลุมอยู่ถึง 4 ประการคือ

- 1.1 การเรียนรู้ด้านความรู้ระดับสูงจาก เนื้อหาสาระในรูปแบบของมโนทัศน์
- 1.2 การเรียนรู้ด้านทักษะกระบวนการอัน เป็น เครื่องมือแสวงหาความรู้ อย่าง เป็นระบบและ เครื่องมือของการทำงานและตารางชีวิตร่วมกับผู้อื่น
- 1.3 การเรียนรู้ด้าน เจตคติและค่านิยม
- 1.4 การเรียนรู้จนปฏิบัติได้ในฐานะสมาชิกของสังคมและพล เมืองดี
2. ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่จำกัดอยู่ที่สัมฤทธิ์ผลการ เรียนด้านพุทธิพิสัยขั้นต้น ๆ คือ ใช้การทดสอบวัดความรู้ความจำใน เนื้อหาสาระที่เนื้อหาสาระสำคัญที่จะกำหนดมโนทัศน์และข้อสรุป ที่ว่าไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์
2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์

นักการศึกษาได้ทำการวิจัย เกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้ดังต่อไปนี้

สุมาลี สุวรรณแสง (2516 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "ระบบบริหารการศึกษา ฝ่ายสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย" เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาฝ่ายสงฆ์ เริ่มตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เป็นราชธานี เจริญขึ้นและพัฒนาการโดยลำดับ จากสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีพระมหากษัตริย์ เป็นผู้วางนโยบาย จัดการศึกษา ตลอดจนอำนวยความสะดวกทุกด้าน การศึกษาจึงอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์

นโยบายในการจัดการศึกษามีความมุ่งหมายให้ศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะรักษาและ เผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นการ เสริมสร้างความสงบ และสันติสุขให้แก่ปวงชน การบริหารงาน สมัยก่อนขึ้นตรงกับองค์พระกษัตริย์ และผู้สอนซึ่งได้แก่ องค์พระมหากษัตริย์ พระมหาเถระผู้ใหญ่ นักปราชญ์ราชบัณฑิต ปัจจุบันเมื่อมีการก่อตั้งมหาเถรสมาคม การศึกษาของคณะสงฆ์ประเภทโรงเรียน พระปริยัติธรรม มีหน่วยงานรับผิดชอบคือ มหาเถรสมาคม กับการกรมศาสนา ส่วนมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่งนั้น มีสภาการศึกษาฝ่ายสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบ คือ สภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและ สภาการศึกษาห้ามกุฎราชวิทยาลัย

สวนา พรพัฒน์กุล (2524 : 5/5-5/7) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การศึกษาและการ
 ดำรงสมณเพศของสงฆ์ไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการศึกษาและการดำรงสมณเพศของสงฆ์ไทย
 ที่ทั่วประเทศ ตัวอย่างประชากรได้แก่ พระสงฆ์ทั่วประเทศทั้ง 5 ภาค มีจำนวนทั้งสิ้น 2,603 รูป
 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบตรวจสอบรายการ ผลการวิจัย
 พบว่า ระดับการศึกษาของพระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่างก่อนที่จะมาบวชเรียนทางพุทธศาสนานั้น รอบละ
 80.30 มีความรู้เดิมต่ำกว่า ม.6 หรือ ม.ศ.3 จุดมุ่งหมายของการศึกษาของพระสงฆ์ในกลุ่มตัว
 อย่างที่สำคัญที่สุดคือ การศึกษาหาความรู้ ซึ่งมีมากถึงร้อยละ 43 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ใน
 บรรดาผู้ที่มาบวชเรียนในกลุ่มตัวอย่างนี้ ร้อยละ 60.9 มีอาชีพกสิกรรม และเมื่อมาบวชเรียน
 แล้วจะพบว่าได้พยายามศึกษาหาความรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการจนได้ความรู้ตามหลักสูตร
 ทางธรรมตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไปถึงร้อยละ 72 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่เป็น
 ผู้อบรมสั่งสอนและให้ความรู้ทั้งทางพระธรรมและทางวินัยสงฆ์นั้นร้อยละ 51.30 คือ เจ้าอาวาส
 ในเวลาว่างจากการเรียนมีร้อยละ 56.50 ของกลุ่มตัวอย่างจะทำกิจกรรมของวัด ที่คนคิด
 เกี่ยวกับหลักสูตรที่เรียนพบว่าร้อยละ 75.8 เห็นว่าเป็นหลักสูตรที่ให้ความรู้ดีนำไปใช้ได้จริง ความ
 คิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์จากการเรียนการสอนที่ได้รับว่าใช้เงินแรงใจได้บ้าง พบว่าร้อยละ 69
 เห็นว่าสามารถนำไปใช้ในการแนะทางธรรมแก่ผู้มีความทุกข์ช่วยพัฒนาสังคมและชุมชน ช่วยรักษา
 ทรัพย์สินใช้เงิน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นอันเป็นการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม อุปกรณ์การสอนและ
 หนังสืออ่านประกอบสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์นั้นประมาณร้อยละ 40-45 ของกลุ่มตัวอย่าง
 เท่านั้นที่รายงานว่าเพียงพอ นอกนั้นไม่เพียงพอหรือไม่มีเลย ที่คนคิดต่อการศึกษารวมของ
 พระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่างแล้วส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดีมาก ร้อยละ 90 ของกลุ่มตัวอย่างที่รายงานว่า
 ทำให้เข้าในพุทธศาสนามากขึ้นและนำความรู้ไปใช้ได้จริง ๆ ร้อยละ 85 เสนอให้สอนทั้งทาง
 โลกและทางธรรมด้วยกันไป ร้อยละ 74 เห็นควรให้ขยายการศึกษาของสงฆ์ให้สูงขึ้น

สายทิพย์ จิตตมาศ (2526 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "บทบาทของวิทยาลัยสงฆ์
 ในสังคมไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งคือ มหามกุฏราชวิทยาลัย
 และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีต่อสังคมไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ถึง พ.ศ. 2526 เป็นการ
 วิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า วิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง มีบทบาทต่อสังคมไทยหลาย
 ประการคือมี บทบาทในการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ ทั้งในทางศาสนา และ
 วิชาการสมัยใหม่ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ยังได้จัดหลักสูตร ให้พระภิกษุได้ออกปฏิบัติศาสนกิจในการ

พัฒนาชนบท โดยการพัฒนาวัด พัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาจิตใจ และพัฒนาสติปัญญา รวมทั้งการศึกษา ตลอดจนให้บริการและการส่งเสริม เศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน

เมธี พงศ์โรภา (2526 : 210) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "ปัญหาการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาของสงฆ์" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาของสงฆ์ทั้ง 2 แห่งคือมหาวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตัวอย่างประชากรได้แก่ นักศึกษาและอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 2 แห่ง เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน 191 รูปและอาจารย์ที่สอนจำนวน 51 รูปรวมทั้งสิ้น 242 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนในด้านหลักสูตร

2. อาจารย์ผู้สอน
3. ผู้เรียน
4. อุปกรณ์การสอน
5. การวัดผลและประเมินผล และ
6. สภาพแวดล้อม

แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานและการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษาและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีความเห็นแตกต่างกันในด้านหลักสูตร ด้านอาจารย์ผู้สอนและด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน โดยที่นักศึกษาเห็นว่า เป็นปัญหามากกว่าอาจารย์
2. นักศึกษาและอาจารย์ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความเห็นแตกต่างกันในด้านหลักสูตร ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนและด้านสภาพแวดล้อม โดยที่นักศึกษามีความเห็นว่า เป็นปัญหามากกว่าอาจารย์
3. นักศึกษาชั้นปีที่ 1-2 และชั้นปีที่ 3-4 ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนไม่ต่างกัน
4. นักศึกษาชั้นปีที่ 1-2 และชั้นปีที่ 3-4 ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความเห็นแตกต่างกับเกี่ยวกับปัญหาด้านหลักสูตร อาจารย์ผู้สอน อุปกรณ์การเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล โดยที่นักศึกษาชั้นปีที่ 3-4 มีความเห็นว่า เป็นปัญหามากกว่าชั้นปีที่ 1-2 นอกจากนั้นนักศึกษาและอาจารย์ทั้งสองสถาบันส่วนใหญ่เห็นว่ารัฐบาลควรรับรองวิทยฐานะและควร เติมงบประมาณให้สถาบันอุดมศึกษาของสงฆ์มากขึ้น อีกทั้งสถาบันควรจะได้มีการปรับปรุงการบริหารภายในสถาบันอีกด้วย

อุษา ชัยโรจน์ชัย (2526 : 272-273) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในระยะปี 2432-2490" มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2432-2490 เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีการขยายตัวช้ามาก และการศึกษาของคณะสงฆ์ลดบทบาทความสำคัญลงไปจากการที่เคยเป็นสถานศึกษาของบ้าน เมืองในอดีตทั้ง ระดับต้น จนถึงระดับสูงสุดมาเป็น เฉพาะการศึกษา

สำหรับสงฆ์เพียงอย่าง เดียวบทบาทที่ลดลงนี้ น่าจะ เกิดขึ้นตั้งแต่การแยกการศึกษาของรัฐกับของสงฆ์ ออกจากกัน เป็นผลให้รัฐไม่สนใจในการศึกษาของสงฆ์เท่าที่ควร บ่อยๆให้คณะสงฆ์จัดการศึกษา กัน เปรียบโดยลำพัง ทาให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาของรัฐหลายประการ เป็นผลให้ การศึกษาของสงฆ์อยู่ในสภาพลุ่ม ๆ ดอน ๆ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น นับ เป็นการต่อสู้ครั้งสำคัญ ของคณะสงฆ์ในการพยายามที่จะยกฐานะบทบาทของคณะสงฆ์ ในด้านการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ เห็น ได้ว่าสถานะภาพของมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ยังไม่มีความมั่นคงแต่ประการใด เพราะในปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ยังไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐเท่าที่ควร ดังจะ เห็นได้จาก การที่ยังไม่มีพระราช บัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ออกประกาศใช้ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้ กล่าวได้ว่า ยังต้องการการปรับปรุงอีก เป็นอย่างมากทั้งในด้านหลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาเหล่านี้ควรได้รับการพิจารณาร่วมกันระหว่างรัฐและคณะสงฆ์ ซึ่งถ้าหาก เป็นไปได้ก็จะเป็น ประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากพระสงฆ์สามเณรที่มีอยู่ทั่วประเทศนับ เป็นจำนวนแสนรูป จะสามารถ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศได้ เป็นอย่างดี ทั้งยัง เป็นทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรม จิตใจของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาด้านที่เกี่ยวกับเยาวชน เพราะพระสงฆ์จะสามารถนำ ความรู้ที่ได้รับจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์มาอบรมสั่งสอนประชาชนได้ดีมากน้อย เพียงใด ก็ขึ้น อยู่กับคุณภาพของการศึกษาที่พระสงฆ์จะได้รับจากระบบการศึกษาของสงฆ์เอง

มนัส เกิดปรากฏ (2527 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "พัฒนาการของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. การศึกษาของคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีต จนถึงก่อนตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2. การจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งคือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 3. หลักสูตรที่ใช้ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ 4. การบริหารงาน ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 5. บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทย เป็นการวิจัย เชิง ประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า 1. การศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่สมัยกรุง สุโขทัย จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หลักสูตรเดิมของการศึกษาพระปริยัติธรรม แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ บาเรียนตรี บาเรียนโทและบาเรียนเอก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมจาก 3 ระดับ เป็น 9 ระดับ หรือ 9 ประโยค ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2359 เป็นต้นมา ในปัจจุบันนี้มหาเถรสมาคม และ กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งปวง 2. สภาพ การศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ดำเนินงานในรูปแบบสถาบันการศึกษาของสงฆ์

เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2436 โดยพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้นามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ครั้นถึงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระสังฆราช เจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ทรงประกาศตั้งสถานศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น ใช้นามว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ประกาศใช้ระเบียบและหลักสูตรของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2489 และได้เปิดสอนตามหลักสูตรนี้แก่พระภิกษุสามเณร เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา ส่วนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นสถาบันการศึกษาของสงฆ์ได้สถาปนาโดยพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2432 ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ใช้นามว่า มหาธาตุวิทยาลัย ครั้นถึงวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2439 พระราชทานนามใหม่ว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 พระโสมนัสธรรม (ช้อย ฐานาทตเถร) พร้อมด้วยคณะภิกษุที่ประชุมพระเถระผู้ใหญ่หลายรูป ประกาศยกสถานภาพขึ้น ตาเนนการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้นามว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเปิดสอน เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 เป็นต้นมามูลเหตุของการจัดการศึกษาในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งนั้น เกิดจากพระเถระผู้ใหญ่เหล่านั้นมีความเห็นว่าการศึกษาของรัฐบาลได้ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงให้ทันกับวิทยาการสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลาแต่การศึกษาของคณะสงฆ์ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพื่อให้เหมาะกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ในขณะนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยน้อยลง และรัฐบาลไม่ได้สนับสนุนมากนัก ดังนั้นจึงสมควรจะได้รับการปรับปรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันกับวิชาสามัญทางโลก จะได้มีความรู้ ความสามารถ รู้เท่าทันกับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันและ เพื่อสนองพระราชประสงค์เดิม ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานเป็นสถานที่ศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาชั้นสูง 3. หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เป็นระบบ เปิดเสรี ได้จัดหลักสูตรการศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และ ระดับอุดมศึกษาไว้ในสถาบันเดียวกัน สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดหลักสูตรการศึกษาเป็น 2 ระดับคือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา ได้แก่ หลักสูตรบูรพศึกษา หลักสูตรบาลีสามัญศึกษาและหลักสูตร เตรียมศาสนศาสตร์และระดับอุดมศึกษา ได้แก่ หลักสูตรปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิต ส่วนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดหลักสูตรการศึกษาได้ 2 ระดับคือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา ได้แก่ หลักสูตรบาลีสามัญศึกษา หลักสูตรบาลีอบรมศึกษาและหลักสูตรบาลี

เตรียมอุดมศึกษาและระดับอุดมศึกษาได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรครูศาสนศึกษาและหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต พัฒนาการของหลักสูตรการศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง จะปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับ หลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้เท่าทันสังคมทางโลก 4. การบริหารงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ตั้งแต่ เริ่มดำเนินการในรูปแบบมหาวิทยาลัยจนถึงวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 เป็นหน่วยงานเอกเทศ การบริหารงานใช้ระบบคณะกรรมการ ครั้นถึงวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้ขึ้นสังกัดกับมหาเถรสมาคม เป็นต้นมา การบริหารงานภายในใช้ระบบสภามหาวิทยาลัย ประกอบด้วยกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการโดยตำแหน่ง จะมีเฉพาะฝ่ายบรรชิตเท่านั้น กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจะมีทั้งฝ่ายบรรชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ โดยกรรมการฝ่ายบรรชิตจะมีบทบาทมากในการตัดสินใจของการบริหารงานในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ส่วนกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์จะเป็นเพียงที่ปรึกษาเท่านั้น โครงสร้างในการบริหารงานเช่นนี้อาจจะมีแนวโน้มว่าการตัดสินใจใด ๆ ในการบริหารงานก็ย่อมเน้นไปในทางพระพุทธรศาสนา ก่อนข้างสูง 5. บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งที่มีต่อสังคมไทย ได้แก่ การผลิตบัณฑิตส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสามเณร มีภูมิลำเนาเดิมมาจากต่างจังหวัด ผู้ซึ่งมีโอกาสน้อยในอันที่จะได้รับการศึกษา ในระดับสูงกว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จึงเป็นช่องทางเอื้ออำนวยประโยชน์ทางศาสนศึกษาแก่ผู้มีโอกาสน้อยเหล่านี้เป็นอย่างดีในสังคมไทยนอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองยังมีบทบาท ในการให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่สังคมไทยนานาประการ เช่น การเผยแพร่วรรณ การจัดทำนิตยสารธรรมจักร และพุทธจักรและจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น การจัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์จะเกิดผลดีหลายอย่างคือพระภิกษุสามเณรมีโอกาสในการศึกษาเพิ่มมากขึ้น เพราะมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นการศึกษาของมวลชนอย่างแท้จริงอันเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ ช่วยปรับปรุงการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณรให้ดีขึ้น เพราะพระภิกษุสามเณรที่ได้รับการศึกษาย่อมจะมีความรู้ในการปฏิบัติ ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยซึ่งเป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนาและประเทศชาติ รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทในการสร้างพระภิกษุสามเณร ให้เป็นผู้นำชุมชน และให้บริการด้านต่าง ๆ แก่สังคม

หุนสูช เขิตชัย (2533:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การศึกษาของพระสงฆ์ใน
 จิตตภาวันวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อการศึกษาสภาพการศึกษา ปัญหาและแนวทาง
 แก้ไขปัญหาการศึกษาของพระสงฆ์ในจิตตภาวันวิทยาลัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบ
 สอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ผลการวิจัยพบว่า จิตตภาวันวิทยาลัย เป็นสถาบันการ
 ศึกษาทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรได้ เปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 มีวัตถุประสงค์
 เพื่อสร้างพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและ
 บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคม ปัจจุบันมีการจัดการศึกษาเป็น 4 คณะ ได้แก่ คณะพุทธศาสตร์
 คณะภาษาไทย คณะนวัตกรรมการศึกษา และคณะสังคมศาสตร์ แต่ละคณะมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก
 ผู้เรียนแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของคณะนั้น ๆ หลักสูตรการเรียนการสอนในแต่ละคณะก็
 แตกต่างออกไปด้วย การเรียนการสอนมีทั้งการสอนแบบบรรยายและการฝึกปฏิบัติ การวัดและ
 การประเมินผลมีทั้งการใช้แบบทดสอบ การสังเกตพฤติกรรมและการประเมินผลงาน ภายใน
 วิทยาลัยประกอบด้วยอาคารสถานที่ต่าง ๆ มีทั้งอาคารเรียน โรงฝึกงาน บ้านพักสำหรับ
 อาจารย์และเจ้าหน้าที่ นับว่าวิทยาลัยมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่เป็นอย่างมาก ประชากร
 ในวิทยาลัยซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 646 รูป/คน นั้นประกอบด้วยพระภิกษุสามเณร แม่ชีและฆราวาส
 ผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในวิทยาลัย นอกจากการเรียนการสอนตาม
 คณะต่าง ๆ แล้ว วิทยาลัยได้จัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ทาง
 ธรรมและทางโลก กิจกรรม/โครงการที่วิทยาลัยดำเนินการ ปัจจุบันที่สำคัญ ๆ ได้แก่ โครงการ
 อบรมพระหน่วยพัฒนาการทางจิต โครงการธนาคารโรค-กระบิด โครงการโรงสีข้าวช่วยชาวนา
 เป็นต้น ปัญหาการศึกษาที่พบได้แก่การขาดอาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถและความเสียสละ
 ที่จะให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณร การขาดสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน ส่วนปัญหาด้านสุขภาพ
 อนามัยที่พบคือ นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นโรคผิวหนังกันมาก และวิทยาลัยขาดบุคลากรในการรักษา
 พยาบาล แนวทางการแก้ไขปัญหานั้น พบว่า วิทยาลัยควรเพิ่มบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ
 ควรเพิ่มงบประมาณและให้ความสำคัญด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนควรปรับปรุงการ
 รักษาพยาบาลด้วย

ศูนย์วิจัยพุทธศึกษา
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับประวัติการศึกษาของสงฆ์รวมทั้งการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยกุฎราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งสรุปผลการวิจัยที่สำคัญได้ ดังนี้คือแต่เดิมการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาของรัฐบาล เพราะการศึกษา ของชาวไทยในอดีตมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระสงฆ์เป็นครูผู้สอนวิชาหนังสือ และอบรมศีลธรรมจรรยาให้กับกุลบุตรชาวไทย ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ก็ต้องทำการศึกษาพระปริยัติ ธรรม เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา การศึกษาของพระสงฆ์และประชาชนจึง เป็น การศึกษาที่จัดขึ้นภายในระบบเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงในสภาพการณบ้าน เมืองและพระราชูปถาย านการที่จะปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์แยกออก จากการศึกษาของรัฐ มีการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นเป็นเอกเทศ การศึกษาของคณะสงฆ์ยังไม่เป็นที่ ยอมรับอย่าง เป็นทางการ จนถึงปีพุทธศักราช 2512 จึงมีการยอมรับอย่าง เป็นทางการ

งานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นมีนักการ ศึกษาได้ทำการวิจัยไว้ดังนี้คือ

มาเทพ พลไพรินทร์ (2526:52-53) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "สภาพปัญหาและความต้อง การด้านการเงินของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการด้านการเงินของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ทั่วประเทศ โดยส่วนรวมและจำแนกตามภาคภูมิศาสตร์ และ เพื่อ เปรียบ เทียบความคิดเห็น ส่วนรวมของผู้จัดการหรือ เจ้าสำนัก เรียน และครูใหญ่ ที่มีต่อปัญหาและความต้องการด้านการเงิน ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตามภาคภูมิศาสตร์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้จัดการหรือ เจ้าสำนัก เรียน และครูใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาปี 2525 จำนวน 138 คน มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบบตรวจสอบรายการ และแบบ มาตราส่วนประเมินค่า ผลการวิจัยพบว่า 1.โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทุกภาคมี ปัญหาและความต้องการไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าพิจารณาจากค่าเฉลี่ยพบว่า ปัญหาทางการเงินของ ภาคใต้มีมากกว่าภาคอื่น ๆ เล็กน้อย 2. เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยความต้องการด้านการเงินของโรงเรียน

พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยรวมทุกภาคภูมิศาสตร์ พบว่าโรงเรียนมีความต้องการไม่แตกต่างกัน ส่วนมากมีความต้องการให้รัฐจัดสรรงบประมาณ ค่าใช้จ่ายครู ค่าครุภัณฑ์ และเงินสำรองจ่ายมากกว่าเคยได้รับอยู่ อย่างน้อยให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่โรงเรียนได้จ่ายไป

3. เมื่อวิเคราะห์ข้อ เสนอแนะ และความต้องการเพิ่มเติมพบว่า ความต้องการสูงสุดของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ต้องการให้กรมการศาสนา จัดทำคู่มือการทำงานงบประมาณ และระเบียบที่เกี่ยวข้องแจกโรงเรียน แต่โรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องการแบบเรียนและคู่มือครู

ประกอบ บุญทน(2531:บทคัดย่อ)ได้ทำการวิจัย เรื่อง "ลักษณะการอ่านและความสนใจในการอ่านของพระภิกษุ สามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม (แผนกบาลี) และแผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี" มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาลักษณะการอ่านและความสนใจในการอ่านของพระภิกษุสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือพระภิกษุ สามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2530 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการและแบบมาตราส่วนประเมินค่า ผลการวิจัยพบว่า 1. ลักษณะการอ่านของพระภิกษุ สามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ชอบอ่านหนังสือธรรมมะ 2. ลักษณะการอ่านของพระภิกษุ สามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาชอบอ่านหนังสือวิชาการ 3. ความสนใจในการอ่านพบว่าพระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีมีความสนใจการอ่านหนังสือประวัติศาสตร์มากที่สุด รองลงมาได้สภาพเหตุการณ์ปัจจุบัน 4. ความสนใจในการอ่านของพระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีความสนใจในการอ่านหนังสือหมวดสังคมศาสตร์ได้แก่หนังสือความรู้ทั่วไป เหตุการณ์ปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลงานวิจัยเกี่ยวกับโรง เรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรง เรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาตั้งแต่ เริ่มจัดตั้งมี เนื้อง 2 เรื่องคือ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการทางการเงินและลักษณะการอ่าน และความ สนองงานการอ่าน ของพระภิกษุและสามเณรที่ เรียนในโรง เรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการ เรียนการสอนวิชาสังคมศึกษานั้น ยังไม่มีผู้ใดทำไว้ เลย

จากการศึกษา งานวิจัยดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้ข้อคิดและข้อค้นพบที่สามารถนำใช้ เป็นแนว ทาง ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ เรื่องปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในโรง เรียนพระ ปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นอย่างดีในด้านปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์และสภาพปัญหาทาง ด้านการ เงินที่ทางให้โรง เรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่ประสบความสำเร็จในด้าน การ จัดการ เรียนการสอน เท่าที่ควร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย